Выходзіць з 20 снежня 1945 года

Настаўніцкая газета

№ 66 (5397)
Серада, 5 чэрвеня 2002 года

ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Так становяцца гімназістамі

Першага чэрвеня ў гімназіі № 25 Мінска праходзіў першы ўступны іспыт у гімназічныя класы за курс пачатковай школы

Сучасныя дзеці сталеюць хутчэй, бо ўжо ў дзевяць-дзесяць гадоў ім даводзіцца трымаць выпрабаванні, ад якіх у многім залежыць іх далейшае навучанне, а значыць, і жыццё. Першага чэрвеня ў гімназіі № 25 Мінска праходзіў першы ўступны іспыт у гімназічныя класы за курс пачатковай школы. Дыктоўку па рускай мове ў гэты дзень пісалі 124 вучні: 98 выхаванцаў гэтай навучальнай установы і 26 выпускнікоў пачатковых класаў школ Заводскага раёна сталіцы. Як сказала дырэктар гімназіі В.В. Абрамовіч, сёлета яны плануюць набраць тры класы, аднак калі прэтэндэнтаў будзе больш, дык, магчыма, трэба будзе адкрываць і чатыры. Гімназія № 25 яшчэ зусім маладая, толькі ў мінулым годзе яна - школа з паглыбленым вывучэннем англійскай мовы - атрымала гэты статус. Аднак дзяцей, якія жадаюць тут вучыцца, хапае, прычына - у высокім прафесіяналізме яе настаўнікаў, якія імкнуцца працаваць творча, выкарыстоўваючы новыя педагагічныя тэхналогіі, а таму і дамагаюцца добрых вынікаў. У пацвярджэнне - яшчэ той факт, што ў маі гімназія прадстаўляла свае напрацоўкі ўдзельнікам Міжнароднай канферэнцыі па кіраванню якасцю адукацыі.

Усяго выпускнікам пачатковай школы давядзецца трымаць іспыт па трох прадметах - рускай мове, матэматыцы і беларускай мове. Першы пачаўся традыцыйна, камісія ў дзевяць гадзін раніцы распячатала канверт з заданнем, і тэкст, па правілах, быў зачытаны тры разы. Дзеля справядлівасці загадзя выпускныя пачатковыя класы гімназіі падзялілі на групы і дадалі да іх дзяцей з іншых школ. Настаўнікі, члены камісіі імкнуліся стварыць добразычлівую і камфортную атмасферу падчас кантрольнай работы, асаблівая ўвага была звернута на гасцей - так называлі дзяцей з іншых школ.

Бо, што і казаць, кантрольная работа - гэта заўсёды хвалюючы момант. І вельмі важна, каб бацькі і настаўнік правільна настройвалі дзяцей на яго. Наглядаючая камісія адзначыла, што падчас іспыту вучні паводзілі сябе спакойна. Ды і пасля яго дзеці не страцілі свайго жыццялюбства. Увогуле, тэкст дыктоўкі быў не складаны, але насычаны арфаграмамі па тых правілах, якія ў пачатковых класах павінны быць даведзены да навыкаў. Настаўнікі-пачаткоўцы гімназіі ўпэўнены, што іх дзеткі гэтую дыктоўку адолеюць, ва ўсякім разе без двоек.

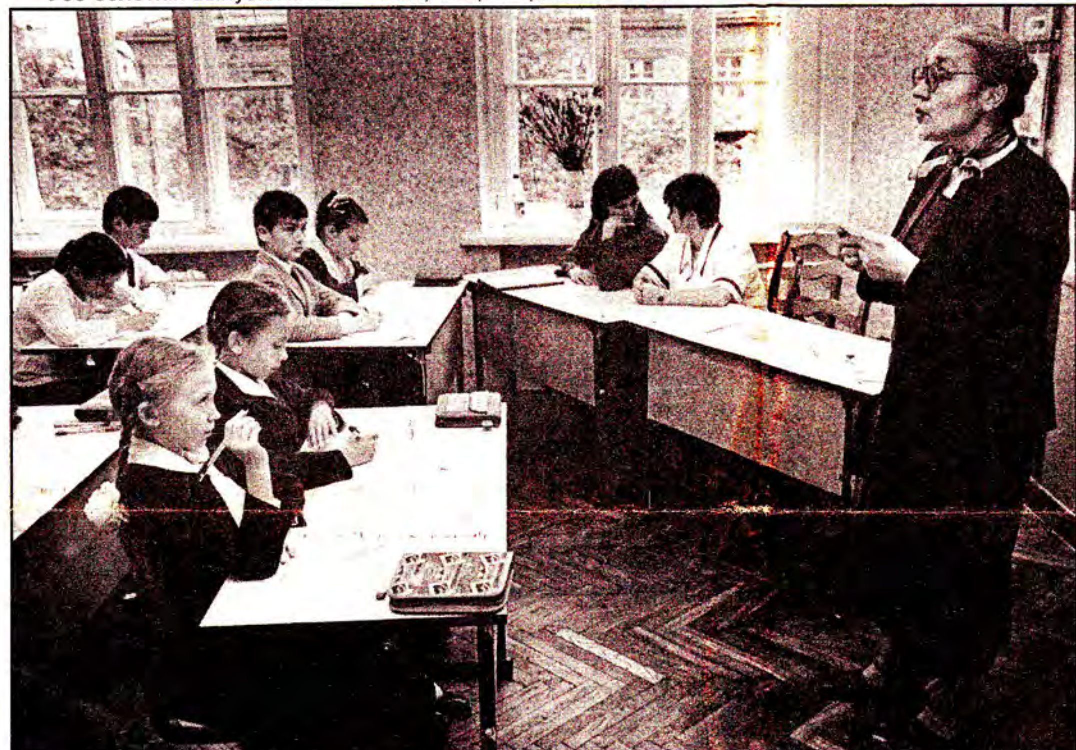
Усе сёлетнія выпускнікі пачатковых класаў гімназіі № 25 спрабуць сябе ў гэтых іспытах, бо нікому не хочацца пакідаць родную школу, адлучацца ад калектыву. Але ім давядзецца прайсці адбор за высокае званне, бо недастаткова толькі пачынаць тут вучыцца. Зараз некаторыя навучальныя ўстановы новага тыпу адмаўляюцца ад сваіх пачатковых класаў на той падставе, што ўсё роўна на парозе ў сярэдняе звяно праводзіцца адбор. У гімназіі № 25 лічаць інакш: за чатыры гады можна сфарміраваць асноўны касцяк калектыву, у які затым лёгка ўвальюцца новыя вучні.

Пакуль дзеткі пісалі дыктант, бацькі ціхенька чакалі іх на першым паверсе школы. Ім не цярпелася хутчэй даведацца, які ж тэкст выпаў на долю іх пестуноў. Ведаючы хвалявання бацькоў, настаўнікі адразу пасля заканчэння іспыту ўзяліся за праверку работ. Сумнявацца не трэба, што чыя-небудзь работа можа быць ацэнена няправільна - настаўнікі ўважліва аналізуюць кожную памылку, кожную папраўку. Ды і бацькі заўсёды могуць паглядзець на працу свайго дзіцяці.

Пажадаем поспеху нашым маленькім школьнікам.

Святлана КІРСАНАВА.

Фота **Юрыя БОНДАРАВА.**

Навіны

Маленькія жыхары вялікага горада

3 чэрвеня ў Мінску пачалася апрабацыя праграмы экалагічнага выхавання дзяцей ва ўзросце 5-8 гадоў.

Гэта праграма распрацавана Міжнароднай грамадскай дабрачыннай арганізацыяй "Надзея-Экспрэс" і яе Валанцёрскім цэнтрам "Крок насустрач" пры падтрымцы Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь у рамках праекта "Маленькія жыхары вялікага горада" і прызначаецца валанцёрам, якія працуюць з дзецьмі дадзенага ўзросту. Яна ўключае пяць тэм: "Вада", "Электрычнасць", "Цяпло", "Смецце", "Жывёлы і дрэвы" і ўлічвае спецыфіку вялікага горада. Адаптацыя яе адбудзецца на працягу чэрвеня падчас работы аздараўленчых летнікаў дзённага знаходжання і дзіцячых дашкольных устаноў Маскоўскага раёна Мінска. Да ўдзелу ў праграме прыцягнуты 25 валанцёраў - вучні старэйшых класаў гімназіі №192 і школы №207 Мінска. Як плануецца, канчатковая рэдакцыя праграмы экалагічнага выхавання будзе распрацавана валанцёрамі ў ходзе трохдзённага адукацыйнага семінара. Да яе распрацоўкі будуць прыцягнуты таксама спецыялісты - біёлагі, псіхолагі, педагогі-арганізатары, настаўнікі пачатковых класаў сярэдніх школ. Вынікам работы над праектам стане свята "Маленькія жыхары - вялікаму гораду", на якое будуць запрошаны ўсе ўдзельнікі праекта. Будзе арганізавана выстаўка дзіцячых работ і паказаны экалагічныя тэатральныя мініяцюры.

Дадзены праект прафінансаваны Амерыканскім агенцтвам па Міжнародным развіцці ЗША праз фонд "Еўразія" ў рамках праграмы "Зберажы росы белыя", якая ажыццяўляецца карпарацыяй "ISAR, Inc" у Рэспубліцы Беларусь.

Святлана СУБОЦІНА.

Створана студэнцкая служба дапамогі

У Цэнтры еўрапейскай дакументацыі і інфармацыі Белдзяржуніверсітэта адбылася прэзентацыя Праекта Тэмпус Тасіс "Стварэнне студэнцкай службы ў Полацкім дзяржаўным універсітэце".

Праект пачаў рэалізоўвацца з 2001 года, калі ПДУ на конкурснай аснове атрымаў права на фінансаванне ад праграмы Тэмпус Еўрапейскага Саюза. Праект гэты - сумесны, партнёры Полацкага універсітэта ў ім - Каралеўскі тэхналагічны інстытут (Стакгольм, Швецыя), Вышэйшая тэхнічная школа (Мангейм, Германія) і Універсітэт Генуі (Італія). Агульны аб'ём фінансавання роўны 250 тысячам еўра.

Комплексная студэнцкая служба ў ПДУ пачне дзейнічаць у сакавіку наступнага года. Цяпер ужо выдзелены корпус, дзе яна размесціцца, набываецца неабходнае абсталяванне. Мэта стварэння такой службы - развіццё сістэмы студэнцкага самакіравання. Ад гэтага часу студэнты стануць не толькі спажыўцамі таго, што прапануе універсітэт, але і самі будуць актыўна ўдзельнічаць у вучэбных, навуковых і адміністратыўных працэсах. Новая служба прызвана дапамагчы студэнтам больш поўна рэалізаваць і іх творчы патэнцыял.

У прэзентацыі праекта ўзялі ўдзел: першы прарэктар Полацкага дзяржаўнага універсітэта Леанід Турышчаў; кіраўнік Прадстаўніцтва Еўрапейскай Камісіі ў Рэспубліцы Беларусь Раўль дэ Люценбергер; каардынатар праекта Ленгарт Іохансан (Каралеўскі тэхналагічны інстытут); прафесар Універсітэта Генуі Альдо Нардучы.

Іна НІКІЦЕНКА.

Смачна есці

Адбылася калегія Камітэта па адукацыі і справах моладзі Мінгарвыканкама. На ёй былі падведзены вынікі гарадскога агляду-конкурсу на лепшую арганізацыю харчавання ў школах, школах-інтэрнатах, прафтэхвучылішчах сталіцы.

Як паведаміла рэдакцыі галоўны спецыяліст Камітэта Наталля Крывапал, першае месца прысуджана сталовым адразу некалькіх навучальных устаноў горада. Яго раздзялілі пачатковая школа №216 Цэнтральнага раёна, гімназія №130 - Савецкага, сярэдняя школа №38 - Фрунзенскага, №4 - Ленінскага раёнаў. Дарэчы, у лік прызёраў агляду-конкурсу аказалася кафэ-сталовая "Космас" сярэдняй школы №97 Кастрычніцкага раёна. За ім - другое месца.

Замест трэцяга месца лепшых пры падвядзенні вынікаў агляду-конкурсу сёлета практыкавалася выяўленне лепшых сталовых навучальных устаноў сталіцы па пяці намінацыях.

Гандаль – справа творчая

На базе ПТВ №226 Бабруйска прайшоў конкурс будучых гандляроў непрадуктовымі таварамі.

Ён праводзіўся з мэтаю павышэння цікавасці навучэнцаў да выбранай прафесіі, выяўлення ўзроўню іх падрыхтоўкі, удасканалення творчых і прафесійных здольнасцей майстроў вытворчага навучання.

У конкурсе прынялі ўдзел навучэнцы і майстры шэрагу вучылішчаў Магілёўшчыны: ПТВ №130 (Чэрыкаў), №215 (Хоцімск), №218 (Мсціслаў) №18 і прафесійна-аграрнатэхнічны каледж з Магілёва, №213 і №226 з Бабруйска.

Яго ўдзельнікі паразумеліся ў выснове, што гандаль - справа творчая.

Уладзімір НОВІК.

У жніўні дырэктарам давядзецца абараняць бізнес-праекты

Яшчэ раз пра тое, што чакае навучальныя ўстановы ў новым вучэбным годзе. Пра пяцідзённы вучэбны і шасцідзённы працоўны тыдзень, 10-бальную сістэму ацэнкі ведаў, уменняў і навыкаў, скарочаны новы вучэбны план, а таксама пра эканоміку адукацыі ішла размова на нядаўняй сустрэчы кіраўнікоў сярэдніх адукацыйных і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў сталіцы з работнікамі Камітэта па адукацыі і справах моладзі Мінгарвыканкама, Міністэрства адукацыі.

Нарада пачалася з абмеркавання самай балючай для кіраўнікоў устаноў адукацыі праблемы - фінансавання. Як заўважыла ў сваім выступленні Л.І. Субоцкая, начальнік галоўнага ўпраўлення сацыяльна-эканамічнага развіцця Міністэрства адукацыі, сталічныя школы ў плане фінансавання ў параўнанні з установамі краіны знаходзяцца ў лепшым становішчы, аднак і яны адчуваюць яго недастатковасць. Выйсцяў з такой сітуацыі некалькі - напрыклад, эканоміць і зарабляць сродкі самім. Прыняты план мерапрыемстваў па эканоміі сродкаў, дзе сказана аб закрыцці неперспектыўных і малакамплектных школ, 10-працэнтным скарачэнні штату школьных работнікаў, скарачэнні вучэбных гадзін, аптымізацыі расходаў на харчаванне вучняў. Эканамістамі падлічана, што гэта вызваліць значную колькасць грошай, якая пойдзе на развіццё сістэмы адукацыі. Дырэктарам школ давядзецца навучыцца лічыць свае сродкі і ўмела іх размяркоўваць. Навучальным установам дазволена займацца пазабюджэтнай дзейнасцю: аказваць насельніцтву платныя адукацыйныя паслугі, здаваць у арэнду свабодныя памяшканні, друкаваць метадычную літаратуру і падручнікі і г.д. - усяго 29 відаў дзейнасці. Адукацыйныя паслугі вызвалены ад асноўных падаткаў: на ПДВ (падатак на дадатковую вартасць) і прыбытак. Як сказала Лідзія Іванаўна, разглядаецца пытанне аб адмене падаткаў на сродкі, атрыманыя ПТВ ад працоўнай практыкі іх навучэнцаў, а пакуль гэтыя падаткі трэба выплочваць. Некаторыя мінскія школы ўжо маюць вопыт па аказанні платных дадатковах адукацыйных паслуг і арэндзе памяшканняў, астатнім прыйдзецца ў іх вучыцца, бо ў жніўні, як папярэдзіў М.С. Ціцянкоў, старшыня Камітэта па адукацыі і справах моладзі Мінгарвыканкама, дырэктарам школ давядзецца абараняць свае бізнес-праекты. Неадназначную рэакцыю залы выклікалі паведамленне і тлумачэнні Л.І. Субоцкай наконт новага дакумента "Аб арганізацыйна-выхаваўчай рабоце настаўнікаў (выкладчыкаў) і яе аплаце" - права размяркоўваць аб'ём гадзін на гэтыя работы , як і адказнасць за іх выкананне, ускладзена на кіраўніка навучальнай установы. Магчыма, што з 2003 вучэбнага года будзе ўведзена штатна-акладная сістэма аплаты працы настаўнікам. Праводзілася экспертыза, якая паказала, што настаўніцкая нагрузка павінна быць дыферэнцыраванай. Напрыклад, па падліках эканамістаў: у філолагаў - 12 гадзін на тыдзень, а ў гісторыкаў - 30 гадзін, зараз гэтыя лічбы будуць карэкціраваць самі настаўнікі-прадметнікі.

А.В. Фралова, начальнік аддзела дашкольнай і агульнай сярэдняй адукацыі Камітэта па адукацыі і справах моладзі, звярнула ўвагу прысутных на асаблівасці заканчэння сёлетняга навучальнага года і новаўвядзенні наступнага. У гэтым годзе мы атрымалі новую рэдакцыю Закона аб адукацыі, якая патрабуе ўважлівага вывучэння. Сёлета больш выпускнікоў школ прымалі ўдзел у цэнтралізаваным тэсціраванні, іх вынікі, пры жаданні вучняў, могуць быць залічаны як выніковая адзнака. Да новага навучальнага года трэба рыхтавацца ўжо сёння. Школы атрымалі новы, зменены вучэбны план, ёсць рэкамендацыі па скарачэнню вучэбных праграм і спіс падручнікаў на наступны год. Ала Васільеўна заклікала ўважліва вывучаць новыя дакументы.

Вызначаны новы тэрмін павышэння кваліфікацыі для настаўнікаў - да двух тыдняў, з шасцідзённым працоўным тыднем і да 10 вучэбных гадзін на дзень. Гэта паведаміла Н.А.Крылова, рэктар Мінскага гарадскога інстытута павышэння кваліфікацыі кіруючых работнікаў і спецыялістаў выхавання. Курсы стануць больш мэтавымі, інтэнсіўнымі, і падыходы ў выкладанні будуць выкарыстоўвацца толькі актыўныя і навейшыя. Сёння інстытут працуе над наступнымі праблемамі - якасць адукацыі, пяцідзёнка, 10-бальная сістэма ацэнкі, удасканаленне пазакласнай дзейнасці ў шосты працоўны дзень, педагагічныя тэхналогіі і скарачэнне дамашніх заданняў. Наталля Аляксееўна нагадала, што выставы перадавога вопыту, якія праводзіць інстытут - гэта яшчэ і спосаб атрымання гранта Мінгарвыканкама.

Па пытанню арганізацыі шостага працоўнага дня выступіў В.В. Кананові́ч, начальнік аддзела выхаваўчай работы Камітэта па адукацыі і справах моладзі Мінгарвыканкама. Рэкамендацыі па ім ужо падрыхтаваны, пасля дапрацоўкі да 20 чэрвеня паступяць у школы. Суботні дзень павінен стаць працягам усёй школьнай выхаваўчай работы, асноўная нагрузка кладзецца на класных кіраўнікоў. Яны павінны пераканаць дзяцей прыходзіць у школу ў суботу або сачыць за тым, каб яны знаходзіліся ў гэты дзень у пазашкольнай установе ці заставаліся з бацькамі. Дырэктары школ на нарадзе выказваліся супраць абавязковасці наведвання вучнямі школы ў шосты дзень.

У бліжэйшы час, у сувязі з прыняццем новага Закона аб адукацыі, будзе зменена нарматыўна-прававая база, гэта больш за 200 дакументаў. Навучальным установам таксама давядзецца перапрацаваць свае статуты, заўважыў К.С.Фарыно, намеснік Міністра адукацыі. Да першага верасня школы атрымаюць 189 найменняў падручнікаў тыражом каля 14 мільёнаў. Вельмі жорсткую крытыку ў апошні час чулі аўтары падручнікаў, недзе гэта пайшло на карысць. Але ці не захапіліся мы гэтай справай? Крытыкаваць усе могуць, а вось на конкурс Міністэрства адукацыі па напісанні падручнікаў прыйшло толькі 25 заявак, заўважыў Казімір Сцяпанавіч. Намеснік міністра выказаў занепакоенасць наконт інфармаванасці бацькоў да новаўвядзенняў наступнага навучальнага года. Гэта абавязак школы - правільна патлумачыць бацькам усе змены, якія адбываюцца ў адукацыі. Міністэрства адукацыі зараз працуе над новай канцэпцыяй узаемаадносін школы і ВНУ.

Ева ІСТРАЦЬКОВА.

О ходе открытого конкурса

на создание учебников по социально-гуманитарным предметам для общеобразовательных школ

С 1 апреля по 31 декабря 2002 г. проводится открытый конкурс на создание учебников по социально-гуманитарным предметам для общеобразовательных школ Республики Беларусь.

В соответствии с условиями проведения конкурса, утвержденными приказом Министерства образования от 03.2002 № 77, **с 1 апреля по 1 мая** текущего года проходил **первый этап** конкурса, на который авторы и авторские коллективы представляли планы-проспекты и аннотации учебников по истории Беларуси, курсу "Человек. Общество. Государство", русской и белорусской литературам.

Конкурсной комиссией, которую возглавляет Первый заместитель Министра А.И.Жук, подведены итоги первого этапа конкурса.

На **второй тур** конкурса допускаются следующие авторы и авторские коллективы:

"Гісторыя Беларусі старажытных часоў, 4 клас". Г.В.Штыхов, С.В.Панов.

"Гісторыя Беларусі ў сярэднія вякі, 5 клас". Г.В.Штыхов, В.В.Ракуть.

"Гісторыя Беларусі новага часу, 6 клас". А.Н.Гордиенко, О.В.Перзашкевич.

"Гісторыя Беларусі новага часу, 6 клас". С.В.Морозова.

"Гісторыя Беларусі з канца XVIII да 1917 г., 7 клас". В.А.Сосна, С.В.Панов.

"Гісторыя Беларусі 1917 да 1945 г., 8 клас". В.Н.Сидорцов, С.В.Панов.

"Гісторыя Беларусі 1917 да 1945 г., 8 клас". В.Р.Корнелюк.

"Гісторыя Беларусі 1945 г. да нашых дзён, 9 клас". В.М.Фомин, С.В.Панов.

"Гісторыя Беларусі ад старажытных часоў да канца XVIII ст., 10 клас". И.П.Крень, В.А.Белозорович.

"Гісторыя Беларусі з канца XVIII-XX ст., 11 клас". В.Н.Сидорцов, В.М.Фомин, С.В.Панов.

"Гісторыя Беларусі з канца XVIII-XX ст., 11 клас". И.И.Ковкель, Э.С.Ярмусик.

"Гісторыя Беларусі з канца XVIII-XX ст., 11 клас". Е.К.Новик, Г.С.Марцуль, В.А.Теплова, И.Л.Качалова, Н.Е.Новик.

"Гісторыя Беларусі з канца XVIII-XX ст., 11 клас". П.Т.Петриков.

Курс "Человек. Общество. Государство, 8-11 класс". Коллектив авторов: Ю.А.Харин, Т.М.Алпеева, Е.В.Беляева, М.Ф.Грищенко, Г.А.Василевич, А.Н.Данилов, В.И.Миськевич, С.В.Панов, А.А.Палонников, В.В.Поздняков, И.А.Рябков, Э.А.Фонотова. Под редакцией Ю.А.Харина.

Курс "Человек. Общество. Государство, 8-11 класс". Коллектив авторов: А.Д.Гусев, С.В.Решетников, Я.С.Яскевич, Н.А.Антонович, Ю.Ю.Гафарова, Н.П.Денисюк, М.Р.Жбанков, А.Ю.Семенов, Л.В.Старовойтова, О.Ф.Таланцева. Под редакцией С.В.Решетникова, Я.С.Яскевич.

"Беларуская літаратура, 10 клас". Коллектив авторов: В.Я.Ляшук, В.А.Сеньковец, В.А.Лебедев, З.П.Мельникова, Н.И.Яницкий, Г.С.Городко, Г.Н.Ищенко, Г.Н.Проневич. Под редакцией В.Я.Ляшук.

"Беларуская літаратура, 11 клас". Коллектив авторов: В.Я.Ляшук, В.А.Сеньковец, В.А.Лебедев, З.П.Мельникова, Н.И.Яницкий, Г.С.Городко, Г.Н.Ищенко, Г.Н.Проневич. Под редакцией В.Я.Ляшук.

"Беларуская літаратура, 11 клас". Коллектив авторов: Н.И.Мищенчук, Д.Я.Бугаев, Г.Е.Адамович. Под редакцией Н.И.Мищенчука "Беларуская літаратура".

"Русская литература, 11 класс". Коллектив авторов: Н.И.Мищенчук, Т.Ф.Мушинская и др.

Второй этап конкурса проводится с 1 июня 2002 года па 31 декабря 2002 года. Рукописи учебников необходимо представить в конкурсную комиссию до 1 декабря 2002 года.

12 июня 2002 г. Министерством образования будет проведено совещание с авторами и авторскими коллективами с повесткой дня: "О графике подготовки учебников в соответствии с концептуальными основами преподавания гуманитарно-обществоведческих предметов в общеобразовательных школах".

Для авторов разработаны рекомендации по подготовке учебников в гуманитарно-обществоведческой сфере и организованы постоянные консультации сотрудников научно-методического учреждения образования "Национальный институт образования" Министерства образования Республики Беларусь и руководителей творческих коллективов по разработке концептуальных основ преподавания гуманитарно-обществоведческих предметов.

Главное управление высшего и среднего специального образования.

Грамадскія аб'яднанні

Тэрыторыя бескарыслівых спраў

Гады тры таму мяне ўразіла адна гісторыя, якая спачатку вельмі нагадвала казку з трагічным пачаткам і шчаслівым "happy endam". Насамрэч яе пачатак вельмі нагадваў канец - спадзяванняў, надзей, самога жыцця у рэшце рэшт. 55-гадовую жанчыну выпісалі з анкалагічнага інстытута Масквы ("Кашчэеўскі" - як яго называюць самі масквічы) фактычна паміраць. Яна на самай справе пачувала сябе вельмі блага - аперацыя не дала належнага эфекту, пачаліся метастазы. Жанчыну чакалі пустая кватэра (жанчына была адзінокай) і нясцерпныя болі. Карацей кажучы, поўны беспрасвет. Жанчына была ў адчаі. Жыць не хацелася. Аднойчы, прыйшоўшы на кухню прыгатаваць сабе шклянку гарбаты, яна ўключыла радыё. Па ім ішла перадача аб анкалагічным цэнтры. У канцы праграмы вядучы заклікаў масквічоў адгукнуцца і папрацаваць у Цэнтры ў якасці валанцёраў. Жанчына, не ведаючы чаму, запісала тэлефон. ...Бяссоннай ноччу, варочаючыся ў ложку, яна думала аб жудаснай адзіноце, якая засмоктвала яе, быццам вір... Раніцай яна пазваніла па гэтым тэлефоне і прапанавала сваю дапамогу. "Пакуль я яшчэ магу хадзіць, я павінна знайсці сабе нейкую справу, інакш з'еду з глузду", - думала яна. Так яна стала дапамагаць даглядаць анкалагічных хворых, такіх жа, як яна, толькі ўжо ў горшым стане. Работы было шмат, да таго ж каб навучыцца аказваць пэўную медыцынскую дапамогу, яна стала наведваць заняткі Школы для валанцёраў. А яшчэ разам з іншымі жанчынамі, хворымі на рак, яны стварылі Клуб узаемадапамогі, каб падтрымліваць адзін аднаго. Час ляцеў непрыкметна. Толькі недзе праз паўгода яна ўспомніла пра сябе і свае праблемы. І са здзіўленнем заўважыла, што ёй не стала горш... Уласная бяда адступіла перад спачуваннем, выкліканым пакутамі іншых людзей. Шкадаванню сябе не было месца ў душы, бо душа была запоўнена чужым горам... Гэтая жанчына жыве і сёння.

***

Як бы ні склалася жыццё чалавека, самае важнае - адчуванне сваёй патрэбнасці. "Я дапамагаю - значыць, я жыву", - сказаў мне адзін пенсіянер. "Я дапамагаю - значыць, я моцная", - сказала ў прыватнай размове псіхолаг. У ЗША і Еўропе шырока распаўсюджаны валанцёрскі рух.

Мільёны студэнтаў, маладых жанчын, часта вельмі забяспечаных, ходзяць у бальніцы, дамы састарэлых, сіроцкія прытулкі, аказваючы бескарыслівую пасільную дапамогу абяздоленым, інвалідам, дзецям-сіротам, састарэлым. У Беларусі гэтая традыцыя яшчэ не вельмі шырока распаўсюджана. Але калі ўспомніць, што яшчэ 8 гадоў назад у нас нават такога слова ніхто не ведаў...

У 1994 годзе да нас у краіну прыехалі дзяўчынкі-валанцёры з Амерыканскай дабрачыннай арганізацыі "Сіці Коун Інтэрнэшнл", якія сталі наведваць школы, ВНУ, іншыя навучальныя ўстановы і расказваць пра валанцёрскі рух: што гэта такое, як гэта можна арганізаваць, якія ёсць методыкі. Галоўнай іх мэтай было даць нам "вудачку", навучыць не толькі атрымліваць гуманітарную дапамогу, але і аказваць яе самім. Таму што шмат чаго можам зрабіць мы самі, нічога не просячы ў іншых. Побач жыве пажылая і хворая суседка? Гэта ж зусім няцяжка, калі ідзеш у магазін, купіць хлеба і для яе, альбо зайсці лішні раз у аптэку. І не патрэбна ў такіх выпадках служба сацыяльнай дапамогі... Зярняткі валанцёрства, пасеяныя маладымі амерыканкамі, далі добрыя парасткі. Адгукнулася шмат людзей: школьнікаў, студэнтаў, дарослых. "Ахвотней за ўсё адгукаюцца моладзь і людзі пенсійнага ўзросту, - гаворыць дырэктар Цэнтра валанцёрскага руху "Крок насустрач" Міжнароднай грамадскай дабрачыннай арганізацыі "Надзея-Экспрэс" Аксана Трухан. - У іх ёсць жаданне быць і патрэбным, і самарэалізавацца. Астатнія ўзроставыя катэгорыі проста заняты іншым, у іх хапае сваіх праблем: у сям'і, на рабоце..." І дадае: "Калі дзіця пабудзе валанцёрам хаця б год ці нават паўгода, дык потым, нават калі яно перастане гэтым займацца, яно забудзецца на сваё валанцёрства толькі на нейкі час. Паявіцца крыху больш вольных хвілінак - і яно ўспомніць аб гэтым, бо патрэба дапамагаць ужо сядзіць у душы".

Згадзіцеся, не вымагае шмат сіл тое, каб час ад часу рабіць штосьці добрае для іншых. Напрыклад, прыбраць кватэру ці купіць лекі інваліду, пачытаць кнігу ці пагуляць па вуліцы са сляпым чалавекам, прынесці прадукты з магазіна бабульцы альбо прыбраць тэрыторыю свайго двара ці дзіцячага сада. Валанцёры-школьнікі ідуць сёння ў дзіцячыя дамы, дзіцячыя сады для сляпых і глухіх дзяцей, у сем'і да інвалідаў. Валанцёры-студэнты медыцынскіх вучылішч працуюць у дзіцячым анкагематалагічным цэнтры, бальніцах, Хоспісе. І не толькі ў Мінску, а і ў Гомелі, Магілёве, Бабруйску, Чачэрску, Віцебску...

***

У гэтым артыкуле я паставіла мэтай напісаць не аб тым, як дапамагаюць валанцёры людзям, а як гэтая праца дапамагае ім самім, як некалькі гадзін у тыдзень, аддадзеных іншым, мяняюць жыццё не толькі іншых людзей, але і самых добраахвотных памочнікаў, напаўняючы яго новым зместам, робячы больш чыстым і добрым. Як сказала Аксана Трухан - валанцёры працуюць бескарысліва, але не дарма. У кожнага з іх свая матывацыя. А пра тое, што яны атрымліваюць узамен, лепш за іх саміх не скажа ніхто.

"...Мы пачалі прыходзіць у дзіцячы дом. І кожны раз, калі мы паяўляліся, дзеці беглі нам насустрач і крычалі: "Дзяўчынкі прыйшлі!" Нам здавалася, што яны чакаюць нас і, лежачы вечарам у ложку, думаюць аб кімсьці з нас. Нам вельмі шкада гэтых дзетак. Калі ў дзіцячым доме быў каранцін і нам забаронена было прыходзіць, мы хваляваліся. Нават за самых "шкодных" хлопчыкаў хваляваліся". (Ірына Махоўка, сярэдняя школа №208 г.Мінска).

"...Я працавала як валанцёр у дзіцячым доме №3. З групай дзетак я збірала сухую траву і сухія галінкі з градак. Да нас падбеглі тры хлапчукі з іншай групы і пачалі дапамагаць. Калі адзін з іх працягнуў мне ручкі, я ўбачыла, што на кожнай з іх па аднаму пальчыку. Канешне, я не паказала выгляду, што ўнутрана ўздрыгнула. Трэба было бачыць, як гэтае дзіцятка працавала, як яно старалася абхапіць сваімі ручкамі траву, каб не згубіць па дарозе. Вось так мы і выканалі разам усю работу.

І самае галоўнае, што вынікі ў нас атрымліваюцца ашаламляльныя!" (Наталля Фядоркіна, выпускніка Мінскага педвучылішча №1).

"...Калі я стала валанцёрам, калі ўпершыню выступала на сцэне, убачыла вочы сваіх гледачоў, вочы дзяцей, поўныя болю і адчаю, іх безвалосыя галоўкі, іх ручкі, прымацаваныя да капельніцаў, я зразумела, як цяжка быць валанцёрам. Як цяжка пець і бачыць слёзы ў зале, цяжка смяяцца і гуляць у вясёлых герояў, калі твае гледачы - безнадзейна хворыя дзеці.

Стаўшы валанцёрам, я навучылася быць цярплівай, разумець праблемы і гора іншых людзей". (Анастасія Шпакоўская, падлеткава-маладзёжны клуб "След").

"...Валанцёр - стан душы. А калі душа сустракае роднасную душу, тады не патрэбны ніякія перакладчыкі..." (Лена Сіўцова, сярэдняя школа №138 г. Мінска).

***

...У Цэнтры валанцёрскага руху "Крок насустрач" ёсць і пачэсны валанцёр. Шасцігадовая Ліна (яна сёлета пойдзе ў школу) стала ім яшчэ да свайго нараджэння, калі разам з мамай-валанцёрам была Снягуркай на дзіцячым свяце. Дарэчы, яе мама, Наталля Хецько (якая зараз з'яўляецца менеджэрам валанцёрскага Цэнтра "Крок насустрач") усё сваё жыццё была Снягуркай у гэтай ролі на ранішніку ў дзіцячым анкагематалагічным цэнтры. У адным з боксаў ляжаў безнадзейна хворы хлопчык. Ён быў ужо дастаткова вялікім, каб не верыць ні ў Дзеда Мароза, ні ў Снягурку. Але калі за шклом (да яго не пускалі) замест прывычнай медсястры з'явілася Снягурка Наташа і стала нешта паказваць яму жэстамі, у хлопчыка міжволі шырока расплюшчыліся вочы і ў іх з'явілася нешта такое... радасць, якую Наташа ніколі не забудзе. Гэты момант стаў для яе вырашальным. Ёй хацелася дараваць хвілінкі радасці людзям, але дзяўчына разумела, што яна не зможа прыйсці Снягуркай у кожны дом. І ў яе з'явілася мара - арганізаваць праект "Чараўніцтва на Каляды", у рамках якога падрыхтаваць шмат Снягурак, якія маглі б павіншаваць тысячы дзяцей. Наташа сваю мару рэалізавала.

Кожны валанцёр атрымлівае магчымасць быць патрэбным. Не трэба ратаваць увесь свет, можна дапамагчы хаця б аднаму чалавеку. Але калі хтосьці адчувае ў сабе патэнцыял, хоча нечага большага, ён можа прыйсці ў Цэнтр і прапанаваць свой праект. Да яго ініцыятывы абавязкова прыслухаюцца, і калі ў ёй ёсць рацыянальнае зерне, дапамогуць рэалізаваць. Канешне, каб дапамагаць, неабавязкова станавіцца на ўлік у спецыяльную арганізацыю. Сапраўднае ўменне спачуваць не мае патрэбы ва ўсеагульным адабрэнні і галоснасці, і яно заўсёды знойдзе сабе прымяненне ў нашым далёка не бясхмарным жыцці. Але даведацца, дзе больш за ўсё чакаюць тваёй дапамогі, дзе гадзіна твайго знаходжання дзейнічае лепш за самыя моцныя лекі, можна толькі ў Цэнтры валанцёрскага руху, дзе ты - ужо не адзін у полі воін.

Святлана СУБОЦІНА.

У Крычаве ў мікрараёне Сож адкрыўся, на радасць школьнікаў, камп'ютэрны клуб. Тут падлеткі, займаючыся на камп'ютэры, могуць удасканальваць і свае веды па англійскай мове. А дапамагае асвойваць англійскую мову наведвальнікам клуба выкладчык Наталля Скробава - выпускніца Магілёўскага педуніверсітэта.

НА ЗДЫМКУ: пяцікласніку сярэдняй школы №3 Крычава Віктару Сапронаву вельмі дапамагаюць у вывучэнні англійскай мовы заняткі з выкладчыкам Наталляй Скробавай.

Фота Валерыя БЫСАВА, БЕЛТА.

Рэдакцыі адказваюць

Калектыў школы дапамог Хрысціне і яе бабулі

Пасля выхаду матэрыялу "Дзіцячая бяда на стыку заканадаўства" (№50 ад 23.04.2002) мы вырашылі даведацца пра далейшы лёс 13-гадовай Хрысціны Сакаловай з Мінска, якая сёлета стала сіратой. Нагадаем, дзяўчынка магла б трапіць у дзіцячы дом, нягледзячы на тое, што ў яе ёсць бабуля, якая жыве разам з Хрысцінай. Бабуля - грамадзянка Кыргызстана і адразу не можа атрымаць апеку над унучкай.

Стан спраў на час напісання матэрыялу і атрыманы каментар спецыяліста давалі падставу спадзявацца на тое, што сітуацыя Сакаловых будзе вырашана пажаданым для сям'і чынам. Як жа на самай справе?

За адказам мы звярнуліся ў адміні-страцыю Кастрычніцкага раёна Мінска. У атрыманым рэдакцыяй лісце за подпісам намесніка кіраўніка адміністрацыі Уладзіміра Македына паведамляецца, што "каб абараніць правы і законныя інтарэсы непаўналетняй сіраты Сакаловай К.І., апекуном над маёмасцю прызначаны сацыяльны педагог школы №194, у якой вучыцца Хрысціна. Рашэннем адміністрацыі Кастрычніцкага раёна яму даручана аформіць пенсію па страце карміцеля і атрыманню штомесячных выплат на ўтрыманне сіраты".

Таксама ў Адміністрацыі паведамілі, што калектыў школы, дзе вучыцца Хрысціна, аказаў матэрыяльную дапамогу дзяўчынцы і яе бабулі на паездку ў Кыргызстан для вырашэння пытання пра пераезд у Беларусь. Пасля таго як бабуля завершыць усе неабходныя фармальнасці, звязаныя з афармленнем права пражывання ў Беларусі, яна зможа апеку над унучкай і яе маёмасцю перааформіць на сябе.

Вольга ЗАЙКІНА.

"Не" гвалту – "так" падтрымцы

Дзеці ніколі не бываюць жорсткімі - датуль, пакуль не ўбачаць першае жорсткае дзеянне дарослых. Сказаць, што такіх дзеянняў у нашым жыцці не бракуе, - значыць, не сказаць нічога. Гвалт так увайшоў у нашую паўсядзённасць, што мы яго ўжо і не заўважаем, настолькі ён здаецца нам арганічным і натуральным. Як з гэтым змагацца? Псіхолагі сцвярджаюць: перш за ўсё трэба заўважыць гвалт і ўсвядоміць, што гэта - не норма, з гэтым нельга жыць.

Каб дапамагчы ў гэтым, Беларускі дабрачынны фонд "Дзецям Чарнобыля" пры падтрымцы Усегерманскай асацыяцыі чарнобыльскіх ініцыятыў і дыяконіі евангелічнай царквы Вестфаліі рэалізуе праект "Кансультацыйны цэнтр для жанчын, дзяўчат і дзяўчынак-падлеткаў". Тры гады таму ў мікрараёне Малінаўка г. Мінска быў адкрыты аднайменны цэнтр, які аказвае псіхалагічныя і кансультацыйныя паслугі (да слова - бясплатныя) жанчынам і дзецям. На пачатку мая ў школах мікраёна Цэнтр правёў штогадовую акцыю "Скажы "не" насіллю", у рамках якой былі арганізаваны Дошкі галоснасці, конкурсы малюнкаў і плакатаў, прагляд фільмаў (накшталт фільма аб насіллі, якое здзяйсняецца над жаночым арганізмам падчас аборту), турнір ветлівасці. Праводзіліся ролевыя гульні, якія спрыяюць выпрацоўцы паводзін, што могуць абараніць ад гвалту.

Але самае галоўнае, што дае такая акцыя, на думку псіхолага Цэнтра Наталлі Плескачовай, гэта магчымасць выгаварыцца, прадастаўленая дзецям, магчымасць расказаць аб тым, што яны адчуваюць. Гэтага нашым дзецям катастрафічна не хапае ў паўсядзённым жыцці. Між тым, шчырая размова аб сваіх праблемах - адна з асноўных умоў псіхічнага здароўя. Школьнаму псіхолагу дзеці давяраюць не заўсёды, і гэта зразумела: ён супрацоўнічае з настаўнікамі, і школьнікі баяцца, што тыя апынуцца ў курсе іх праблем. Таму псіхолагі Цэнтра расказваюць хлопчыкам і дзяўчынкам пра сваю работу і запрашаюць іх у цяжкай сітуацыі звяртацца ў Цэнтр.

І падлеткі прыходзяць за дапамогай. Часцей за ўсё яны звяртаюцца з праблемамі, якія тычацца ўзаемаадносін з бацькамі і аднагодкамі, дзяўчынкі нярэдка прыходзяць з сексуальнымі праблемамі. Выпадкі могуць быць самымі разнастайнымі. Адну дзяўчынку па-зверску збілі аднакласніцы. Прычына - у тым, што яна добра апранаецца. Другая, якая яшчэ пару гадоў таму была вельмі паспяховай вучаніцай і цудоўнай дачкой, стала прагульваць школу, выпіваць, займацца прастытуцыяй, жорстка збіваць уласную маці. Але гэта ўсё адбываецца не раптам і не проста так - за гэтым заўсёды хаваецца нейкая драма.

"У нашым грамадстве, - гаворыць Наталля Плескачова, - быў перыяд, недзе на пачатку Перабудовы, калі ні дзеці, ні іх бацькі не бачылі асаблівай перспектывы і абсалютна не імкнуліся атрымліваць адукацыю. Настаўнікі скардзіліся: прыходзіш у клас - няма з кім працаваць, не бачым ні адной пары вачэй, у якіх была б хоць якая-небудзь цікаўнасць, дзеці нічога не хочуць ведаць... Зараз сітуацыя памянялася. Нашых дзяцей сёння можна раздзяліць на дзве палярныя групы: першая па-ранейшаму не бачыць у адукацыі асаблівага сэнсу - з-за розных прычын, у першую чаргу, напэўна, "дзякуючы" свайму бліжэйшаму сацыяльнаму асяроддзю, - і другая група дзяцей, якія хочуць дасягнуць у жыцці як мага больш і мэтанакіравана ідуць да сваёй мары. Яны маюць па пяць рэпетытараў - і ні хвіліны свабоднага часу. Але і тыя, і другія маюць пільную патрэбу ў псіхалагічнай падтрымцы і абароне. Таму што дзеці - у якім бы грамадстве і ў якой сям'і, нават самай добрай і паспяховай, яны ні раслі - гэта заўсёды найбольш уразлівая, слабая і безабаронная частка грамадства. І калі ў нас, дарослых, выпрацаваны хоць нейкія сродкі псіхалагічнай абароны ад розных неспрыяльных сітуацый: паплакацца сяброўцы, альбо нават і выпіць у кампаніі (мы бяром зараз самыя элементарныя сродкі разрадкі, якія пазбаўляюць псіхалагічнага напружання, не маючы на ўвазе, прадуктыўныя яны альбо не вельмі), - дык дзеці парою аказваюцца безабароннымі нават перад не такімі ўжо і складанымі праблемамі.

Проста многае, што адбываецца ў жыцці, для дзяцей - упершыню, і як з усім гэтым справіцца, яны не ведаюць. Нават калі не закранаць тэму гвалту - ёсць проста ўзроставыя крызісы, якія кожны чалавек павінен прайсці, незалежна ад таго, у якой сям'і - добрай альбо не вельмі - ён расце. Таму ў любым грамадстве і ў любых умовах дзеці маюць патрэбу ў падтрымцы і тактоўнай апецы з боку дарослых. Ёсць пэўныя фізіялагічныя моманты, пэўныя фазы развіцця ў тым жа падлеткавым узросце, і дарослым трэба ведаць і разумець іх. А яшчэ - тлумачыць дзецям, што з імі адбываецца, дапамагаць ім разабрацца ў саміх сабе. Нашым дзецям, як і іх бацькам, такіх ведаў часта не хапае.

Святлана СУБОЦІНА.

Крыху больш месяца назад наша газета паведамляла аб тым, што затрымана група маладых людзей, якія займаліся вырабам і збытам фальшывых грошай - пяцітысячных купюр. Зараз двое фальшываманетчыкаў знаходзяцца ў следчым ізалятары, яшчэ некалькі чалавек - пад падпіскай аб нявыездзе. Следства пакуль не закончана, але некаторыя факты сталі ўжо вядомыя. Было цікава высветліць, што паслужыла прычынай для проціпраўных дзеянняў, па сутнасці, зусім маладых людзей - нехта некалькі гадоў назад скончыў школу, нехта яшчэ вучыцца ў школе альбо прафесійна-тэхнічным вучылішчы.

Працяг размовы

"А так хацелася піва..."

Дзмітрыю П., які быў затрыманы 10 сакавіка на бензакалонцы, 11 сакавіка споўнілася 24 гады. Ён меў сталае месца працы - працаваў сістэмным праграмістам на адным з прадпрыемстваў, паступіў завочна ў эканамічны універсітэт. Як чытаеш у яго тлумачэнні, што знаходзіцца ў крымінальнай справе, з дзяцінства захапляўся камп'ютэрамі, свой камп'ютэр тры гады назад сабраў сам з асобных камплектуючых, потым купляў неабходнае абсталяванне. Ідэю друкаваць грошы яму падказаў яго сябар Віталь К. Было гэта позняй восенню мінулага года. У той момант Віталь не працаваў, і грошы яму былі вельмі патрэбны. Тут можна паразважаць аб тым, што ў кожнага - свая галава на плячах і кожны сам адказвае за свае ўчынкі, але тым не менш пачатак злачыннай справе быў пакладзены.

Першы блін атрымаўся камяком, купюры былі яўна не падобнымі да сапраўдных, і Дзмітрый у вольны ад работы час удасканальваў сваё майстэрства. У канцы года даў некалькі купюр свайму шаснаццацігадоваму суседу Андрэю Ш. з умовай, што пры збыце той забірае сабе 2 тысячы, а 3 тысячы аддае. Андрэй Ш. зрабіў спробу купіць за гэтыя купюры ў камерцыйных крамах піва і шакаладку. Некалькі спроб былі няўдалымі, прадаўцы парвалі купюры, убачыўшы, што яны падробныя. Адбылося гэта на міні-рынку "Маскоўскі", дзе крамаў больш за трыццаць. Але ў рэшце рэшт аперацыя ўдалася.

Увогуле, збытам купюр займалася некалькі непаўналетніх - малодшым было толькі па чатырнаццаць. Удалымі былі далёка не ўсе спробы. Па словах прадаўцоў камерцыйных крам, калі яны заўважалі, што купюры фальшывыя і гаварылі аб гэтым "пакупнікам", тыя ўцякалі. Дарэчы, прадаўцы, калі пры здачы выручкі ўсё ж выяўлялі фальшывыя купюры, звычайна іх рвалі альбо закладвалі свае грошы. Некалькі купюр было збыта на вуліцы Маскоўскай пры пакупцы ў бабуль вяленай рыбы. А ўвогуле геаграфія збыту была даволі шырокай - умельцы, што жылі ў канцы вуліцы Чыгуначнай, не ленаваліся ездзіць у раён Камароўскага рынку, універсама "Рыга".

Віталь К. збываў купюры ў мікраараёне "Серабранка". Калі пачалося следства, адзін з тых, хто быў замешаны ў гэтай справе, у тлумачэннях напісаў: "Так хацелася піва. А яшчэ - гарэлкі з закускай". Грошай жа не было. Сапраўды, калі купляць піва ў паўтаралітровых ёмістасцях, ды кожны дзень, вельмі складана знайсці патрэбную колькасць грошай. Нават калі пэўную суму даюць бацькі альбо маеш нейкія выпадковыя заробкі. У Дзмітрыя П. бацькі былі на пенсіі. Дзе ж тут хопіць зарплаты - і на ежу, і на адзенне, ды і мабільнік быў патрэбны як паветра.

У ракавы дзень 9 сакавіка, па матэрыялах следства, Дзмітрый ужываў спіртное з самай раніцы. І калі сустракаўся з Віталем, і калі сярод ночы сустрэў у раёне Уманскай Ігара Н.

Лёс Ігара Н. - самы трагічны сярод усіх удзельнікаў гэтай гісторыі. Тры гады назад, калі яму было чатырнаццаць, зусім маладой памерла маці. Хлопчык рос з бабуляй, бо бацьку зусім не хваляваў далейшы лёс сына. Вучыўся ў школе, потым паступіў у вучылішча. Лічыўся нядрэнным навучэнцам. Але, як і многія сённяшнія падлеткі, таксама любіў піва. І не адмовіўся ад прапановы Дзмітрыя "папіць піўка". На таксі паехалі ў начны магазін, хацелі разлічыцца з вадзіцелем фальшывай купюрай, але ў таго не было здачы. Паехалі размяняць грошы на бензазапраўку, там аператар заўважыў, што купюра фальшывая і націснуў кнопку сігналізацыі. Ніхто са "зладзеяў" нават не паспрабаваў збегчы. Ці ўжо не змог?

Ніхто з удзельнікаў гэтай сумнай гісторыі раней не судзімы, не стаяў на наркалагічным уліку (а шкада), ды і дапамога псіхіятра сяму-таму не пашкодзіла б. Вельмі ўжо вялікае жаданне ў сённяшніх маладых людзей жыць на шырокую нагу, не прыкладаючы дзеля гэтага асаблівых намаганняў. І тым не менш многія моманты гэтай гісторыі застаюцца на сумленні бацькоў, школы, ды і ўвогуле грамадскай думкі. Чаму адной з найбольш важных каштоўнасцей жыцця з'яўляецца сёння піва, якое рэкламуюць больш за сто разоў у дзень (не паленавалася - палічыла) і якое абавязкова трэба піць "за мужчынскую дружбу"? Колькі расплодзілася розных гульняў, дзе можна метадам "тыку" выйграць прыстойную суму грошай, якую настаўніку трэба зарабляць увесь год? Гэта бачаць дзеці з іх кволай псіхікай. А ў суседнім пакоі (добра калі ў суседнім) упокат спяць п'яныя бацькі, а часам і бабуля з дзядуляй. У школе засыпалі двойкамі.

А тут - як у казцы. Даеш у кіёск фальшыўку, а табе - здачу сапраўднымі грашыма. Хочаш - на аўтаматы, дзе можна як прайграць, так і выйграць, хочаш - у камп'ютэрны клуб, а нічога не хочаш - літры тры піва выпіў, і ўжо нічога не трэба.

Апошняе слова скажа суд. Але думаю, што тыя ўдзельнікі гэтай гісторыі, якім не давядзецца ўбачыць "неба ў клетачку", ніколі больш не возьмуць у рукі фальшывую купюру.

Ала ШАЎЦОВА.

Кансультацыі спецыяліста

Бяда, якую могуць папярэдзіць

Залежнасць ад наркотыкаў з'яўляецца сур'ёзнай праблемай сучаснага грамадства. Наркотыкі нярэдка калечаць жыццё і маладым людзям, і іх родным. Між тым, менавіта сваякі могуць папярэдзіць бяду.

Што павінна вас насцеражыць?

Рэзкія змены ў паводзінах дзіцяці: імкненне пазбягаць бацькоў, кароткія і няпэўныя адказы па тэлефону, страта цікавасці да старых сяброў і ранейшых заняткаў, уключаючы вучобу або працу; агрэсіўны, узбуджаны настрой або, наадварот, беспрычынная лагоднасць, бязмежная дабрыня; незвычайны выгляд вачэй дзіцяці: празмерна звужаныя або, наадварот, расшыраныя зрэнкі, бялкі, налітыя крывёю; невялічкія крывавыя плямы на бялізне, сляды ўколаў або неглыбокіх шматлікіх парэзаў скуры на руках і нагах уздоўж вен; неахайнасць у адзенні, паяўленне сярод асабістых рэчаў бляшанак, бутэлек, павышаная ўвага да хатняй аптэчкі; паяўленне ў лексіконе падлетка новых слоў, выразаў, накшталт "джэф", "мулька", "шырнуцца" і інш., а таксама татуіровак на целе; паяўленне падазроных знаёмых, крадзеж грошай і рэчаў з дому.

Майце на ўвазе, што многія прыкметы можна выявіць толькі напачатку. Не цягніце час - звярніцеся да спецыяліста-нарколага. Адна з самых распаўсюджаных памылак родных наркаманаў - як мага даўжэй утойваць сваё няшчасце ад знаёмых і сяброў.

Калі вы даведаліся, што ваша дзіця ўжывае наркотыкі, адразу ж звярніцеся ў грамадскія арганізацыі або сацыяльныя службы, якія прадастаўляюць псіхалагічную і кансультацыйную дапамогу.

Ці трэба выганяць наркамана з сям'і? Вельмі вялікая верагоднасць, што без сям'і ён загіне або пойдзе на злачынства і апынецца ў турме, дзе людзі не становяцца больш здаровымі, іх характар не паляпшаецца і яны не вылечваюцца ад наркаманіі.

Раіць, як паводзіць сябе з наркаманам - сынам або дачкой, - вельмі цяжка. Сітуацыя ва ўсіх сем'ях розная, прычым яна пастаянна мяняецца. Бацькі могуць быць духоўна і фізічна слабымі або, наадварот, моцнымі. Адрозніваюцца сем'і і па матэрыяльных магчымасцях. Таму давядзецца прымаць рашэнні, абапіраючыся на ўласны вопыт і інтуіцыю.

Пастарайцеся пазбавіцца пачуцця віны за дрэнныя ўчынкі свайго дзіцяці. Калі яно дастаткова дарослае, каб не падпарадкоўвацца вашым патрабаванням, - значыць, яно можа і павінна адказваць за свае паводзіны. Вы ўсё роўна не зможаце пражыць жыццё за яго. Лепш засяродзьце сваю ўвагу на чым-небудзь больш прадуктыўным - напрыклад, вывучайце пытанні, якія датычаць сучаснага лячэння наркаманіі.

Адносіны з наркаманам неабходна наладжваць па цвёрдых, але зразумелых яму правілах. Ён павінен ведаць, як вы ставіцеся да той або іншай ягонай выхадкі, што зробіце ў адказ. І калі ён учыніў штонебудзь нядобрае, вам лепш прытрымлівацца сваіх правілаў або абяцанняў да канца. Толькі не забывайце пахваліць за добрыя паводзіны і правільныя рашэнні - гэта падтрымае яго самапавагу, якая неабходна яму ў перыяд барацьбы са сваёй звычкай.

Трэба быць выключна праўдзівым з наркаманам. Калі ён ведае, што яму могуць схлусіць, ён не будзе ні давяраць вам, ні падпарадкоўвацца вашым патрабаванням.

Усе наркаманы ў душы - надзвычай не ўпэўненыя ў сабе людзі, з развітым комплексам непаўнацэннасці. Таму яны адчуваюць вострую патрэбу ў сяброўстве і каханні. І, вядома, здольныя перажываць гэтыя пачуцці.

Сямейныя пары наркаманаў часам вызначаюцца незвычайнай устойлівасцю (у адрозненне ад саюзаў наркаманаў і здаровых). Ды і сяброўства нярэдка бывае моцным і трывалым. Толькі з той папраўкай, што ў асяроддзі наркаманаў узаеміны не зусім падобныя да агульнапрынятых: для такіх людзей галоўнай мэтай у жыцці ўсё ж застаюцца наркотыкі. Менавіта ў момант пошуку або дзяльбы наркотыкаў пачынаюцца ўзаемныя папрокі, абвінавачванні, прыгадваюцца старыя крыўды.

Калі наркотыкаў хапае на ўсіх, стасункі ў наркаманаў - проста ідылічныя. Кранальны клопат, шчырая адданасць, самаахвярнасць, гатоўнасць падзяліцца апошнім кавалкам; усе крыўды даруюцца, а ўзаемныя падманы і абразы здаюцца жыццёвымі дробязямі.

Як правіла, у сямейнай пары адмаўленне ад наркотыкаў немагчымае. Партнёры міжволі правакуюць адзін аднаго на ўжыванне зелля, прычым ролі ўнутры пары могуць мяняцца. І ў той жа час знешне, на словах, яны могуць горача адмаўляцца ад наркотыкаў. Бяда ў тым, што партнёры не даюць адзін аднаму ніякага шансу забыць пра іх.

Разлічваць на сур'ёзныя ўзаеміны з наркаманамі можна, толькі калі яны чакаюць ад знаёмства з вамі адчувальнай выгады. Гісторыі, расказаныя імі, нават самыя жаласлівыя, часта з'яўляюцца прэлюдыяй да махлярства. Калі новы сябар запэўнівае, што дзеля вас адмовіцца ад наркотыкаў, не спяшайцеся верыць гэтаму - нават пры выкарыстанні самых сучасных метадаў тэрапіі верагоднасць вылечвання не перавышае 30-35 працэнтаў.

Па дапамогу можна звярнуцца ў падлеткавы наркалагічны кабінет па месцы жыхарства або ў Мінскі гарадскі наркалагічны дыспансер па тэлефоне: 253-58-21.

Раіса ЕСАЯН,
валеолаг
27-й паліклінікі
Мінска.

Праблема

Міхаіл ВОЛКАЎ, заслужаны настаўнік Рэспублікі Беларусь:

"Інтэлектуальную эліту краіны трэба ўзгадоўваць у школьных класах і студэнцкіх аўдыторыях..."

Сёння ўсе гавораць пра неабходнасць сур'ёзнай работы з адоранымі дзецьмі. Нават рэспубліканская праграма прынята. У яе рамках, у прыватнасці, праводзяцца прадметныя алімпіяды. Гаворка пойдзе пра матэматыку, але, думаю, гэтае пытанне востра стаіць і наконт іншых прадметаў.

Напрыклад, у 1999 годзе на Сусветнай алімпіядзе па матэматыцы ў Бухарэсце каманда Беларусі заняла шостае месца, апярэдзіўшы юных вундэркіндаў з усіх высокаразвітых краін Еўропы і ЗША. Здавалася, можна толькі парадавацца таму, што дзяржава так шмат увагі ўдзяляе выхаванню будучых інтэлектуалаў. Але, як высветлілася, радавацца пакуль ранавата. Аказваецца, бліскучыя вынікі прыносяць не толькі задавальненне! А нашым юным талентам часам лягчэй выступіць на прэстыжным міжнародным турніры, чым у сябе дома даказаць сваю значнасць, пераканаць родную дзяржаву ў неабходнасці сур'ёзнай падтрымкі будучай інтэлектуальнай эліты. Да такой высновы я прыйшла падчас гутаркі з заслужаным работнікам адукацыі Беларусі, настаўнікам матэматыкі Віцебскага ліцэя №1 Міхаілам ВОЛКАВЫМ.

- Мае выхаванцы ўдзельнічаюць у алімпіядным руху ўжо дзесяць гадоў. І даволі паспяхова. За гэты час падрыхтавана шэсцьдзесят пераможцаў рэспубліканскіх алімпіяд, сем разоў мае вучні прадстаўлялі Беларусь і станавіліся пераможцамі сусветных алімпіяд па матэматыцы ў Стамбуле і Таронта, Ганконгу і Бамбеі, на Тайване, у Бухарэсце і Паўднёвай Карэі. Пагадзіцеся, ёсць нагода парадавацца за шкаляроў з гэткім жа эмацыянальным уздымам, як нядаўна за беларускіх хакеістаў на Зімовай Алімпіядзе. Упэўнены, што дзеці не менш дастойныя гэтага, але, на жаль, былі толькі сціплыя паведамленні ў прэсе. Краіна не ведае сваіх герояў. Мясцовыя ўлады (Віцебскі аблвыканкам) спрабуюць неяк выправіць гэтую несправядлівасць і праводзяць ушанаванні пераможцаў, выказваючы словы ўдзячнасці, заахвочваючы школьнікаў.

- Але ж створаны Прэзідэнцкі фонд падтрымкі таленавітай моладзі. Яму і карты ў рукі.

- Магчымасці фонду абмежаваныя - гэта толькі разавыя прэміі пераможцам алімпіяд і настаўнікам, якія іх падрыхтавалі.

Дарэчы, пасля поспеху маіх вучняў на чарговай міжнароднай алімпіядзе мне ў ліку іншых настаўнікаў давялося прысутнічаць на прыёме ў Прэзідэнта рэспублікі. А.Р.Лукашэнка гаварыў аб прыярытэтнай увазе да адукацыі, аб агульнанацыянальнай значнасці намаганняў адораных дзяцей і школьных педагогаў, якія раскрываюць юныя таленты, абяцаў забяспечыць рэальную падтрымку нашым разумнікам і разумніцам. Бо ў сусветную эліту трэцяга тысячагоддзя ўвойдуць перш за ўсё дзяржавы, якія змогуць узняць на новы якасны ўзровень сістэму адукацыі, стварыць умовы для развіцця інтэлектуалаў. А мы можам страціць свае шансы ўжо на старце!

- Міхаіл Мікалаевіч, з такімі сур'ёзнымі вынікамі на алімпіядах па той жа матэматыцы, мне здаецца, аб упушчаным часе наўрад ці варта гаварыць?

- Не толькі трэба гаварыць, а біць у званы. Мяркуйце самі. Нібыта пачалі рухацца ў напрамку таго, каб даць магчымасць удзельнічаць у рэспубліканскай алімпіядзе па матэматыцы школьнікам, пачынаючы з сёмага класа. Выдатна! Але што мы бачым сёння? На абласным узроўні праведзены алімпіяды па матэматыцы для вучняў 7-11 класаў. Але чамусьці былі выключаны 7 і 8 класы з праграмы рэспубліканскай алімпіяды. Няма сродкаў. Нас паставілі перад фактам. Пасля таго як умяшалася матэматычная грамадскасць рэспублікі, вучняў восьмых класаў усё-такі дапусцілі да ўдзелу ў алімпіядзе. Прасілі, каб за свой кошт дазволілі ўдзельнічаць сямікласнікам. Не. І сёння для 7-х класаў на рэспубліканскім узроўні не праводзіцца ні алімпіяд, ні іншых турніраў інтэлектуалаў. Пра якія асаблівыя ўмовы для адораных дзяцей можа ісці гаворка, калі ў нас адоранасць шукаюць толькі ў старшакласнікаў?! А яна ж праяўляецца раней. Трэба толькі даць магчымасць дзецям паказаць сябе!

Далей - больш. Якія сёння льготы пры паступленні ў ВНУ маюць пераможцы і прызёры рэспубліканскіх алімпіяд? Толькі пераможца можа паступіць без экзаменаў, а другое і трэцяе месцы раўназначныя пяцёрцы па прадмеце. Нонсенс. Так, Дзмітрый Дорын, выпускнік Лужаснянскай гімназіі, у 2000 годзе заняў сёмае месца (II катэгорыя) на рэспубліканскай алімпіядзе па матэматыцы, быў залічаны кандыдатам у зборную Беларусі для ўдзелу ў Сусветнай алімпіядзе, паспяхова прайшоў адборачны тур, паехаў у Паўднёвую Карэю і... стаў бронзавым прызёрам! А што ж дома? Без экзаменаў у БДУ яго не бяруць - на рэспубліканскай алімпіядзе ў яго была II катэгорыя. І гэта не адзінкавы выпадак!

Сёлетнія выпускнікі ліцэя №1 Станіслаў Галаўнёў і Яўген Старасельскі сталі пераможцамі рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі старшакласнікаў, гэтымі днямі яны прадстаўляюць Беларусь на Сусветным форуме ў ЗША. Але ім даводзіцца думаць: куды пайсці вучыцца? Іх на сённяшні дзень дапусцілі толькі да III тура ўнутрыуніверсітэцкай алімпіяды для абітурыентаў БДУ. А, напрыклад, Санкт-Пецярбургскі універсітэт запрашае такіх выпускнікоў вучыцца адразу, без экзаменаў! І, дарэчы, не толькі ён адзін, іншыя расійскія ВНУ таксама. Ільготы для пераможцаў алімпіяд і канферэнцый у Расіі становяцца больш істотнымі. І нашы таленавітыя дзеці, бачачы сваю незапатрабаванасць, пакідаюць радзіму і едуць вучыцца ў ВНУ Расіі і далёкага замежжа.

З якой мэтай робяць усё больш складанымі правілы прыёму ў ВНУ? Гавораць, каб ураўняць шансы абітурыентаў пры паступленні, выключыць блат і неаб'ектыўныя адзнакі. Але атрымліваецца іншая карціна. Забяспечваючы ўсеагульную ўраўнілаўку, пазбаўляючы пераваг медалістаў і пераможцаў алімпіяд, пашыраецца поле для манеўраў бацькоў, якія прывыклі ўладкоўваць сваіх дзяцей "па блату", а таксама ахвочых да хабару экзаменатараў. І з чым у выніку застаецца рэспубліка? Трэба сур'ёзна думаць над тым, як рэальна падтрымліваць адораных дзяцей, як не дапусціць "уцечкі мазгоў".

- А хіба рэспубліканская праграма "Адораныя дзеці" не вырашае гэтых праблем? Бо яна ж павінна ўлічваць усе аспекты работы з гэтай катэгорыяй вучняў.

- Безумоўна. Падобныя праграмы ёсць ва ўсіх цывілізаваных краінах і паспяхова рэалізуюцца, юныя таленты справядліва разглядаюцца як галоўны набытак нацыі, яе будучыня. А ў нас? Усё, як заўсёды, упіраецца ў фінансаванне.

Але! Хачу прывесці прыклад з іншай галіны. Нядаўна ў Віцебску праводзіўся хакейны турнір для школьнікаў "Залатая шайба". Цудоўныя цырымоніі адкрыцця і закрыцця, высокае прадстаўніцтва ўсіх рангаў, бясплатныя гульні для гледачоў. Значыць, можна знайсці сродкі, спонсараў. Выгадней укладваць грошы ў спорт? Прэстыжней? Дарэчы, сярод пераможцаў аказалася каманда з раённага цэнтра Вольска Саратаўскай вобласці (Расія), дзе хакеем займаюцца ўсяго 70 хлапчукоў пад кіраўніцтвам трэнераў-энтузіястаў.

Нашы настаўнікі, якія працуюць з адоранымі дзецьмі, - такія ж энтузіясты. Гэта людзі, якія гатовы не лічыцца ні з уласным часам, ні з затрачанымі намаганнямі дзеля поспеху і развіцця юных талентаў. А сродкі? Бясспрэчна, яны патрэбны. І на правядзенне алімпіяд вучняў, пачынаючы з сёмага класа, і на правядзенне збораў па падрыхтоўцы да алімпіяд розных узроўняў (з-за адсутнасці фінансавання гэта заўсёды праблематычна), і на ўдзел юных талентаў у розных міжнародных турнірах, канферэнцыях у Расіі, краінах СНД. Усё гэта проста неабходна!

Зразумела, адораных дзяцей не так ужо і шмат. Мы павінны берагчы і расціць іх сапраўды як нацыянальны набытак. Магчыма, кожная вобласць зможа знайсці сродкі, спонсараў і замацаваць іх за сваімі вундэркіндамі. А дзеці не падвядуць!

Я перакананы, што інтэлектуальную эліту краіны трэба ўзгадоўваць у школьных класах і студэнцкіх аўдыторыях, калі мы не хочам страціць наш залаты запас. А для паспяховай рэалізацыі праграмы "Адораныя дзеці" неабходна памятаць пра гэтых дзяцей і аказваць ім сур'ёзную падтрымку на ўзроўні дзяржавы.

**Гутарыла
Любоў ТРАПЕЗНІКАВА.**

Што хвалюе настаўніка?

Нашчадкі тульскага Ляўшы жывуць і на Беларусі,

альбо Ці знойдзе прадмет "Тэхналогія" сваё пачэснае месца ў школьнай праграме

Перад тым як напісаць гэты артыкул, на некалькі хвілін задумаўся аб тым, каму ён спатрэбіцца, бо на два мае папярэднія артыкулы ў "Настаўніцкай газеце" быў надрукаваны толькі адзін водгук настаўніка з Бараўлян, кіраўніка раённага метадычнага аб'яднання. Але ж былі тэлефонныя званкі аднадумцаў з Баранавіч, Гомеля, Мінска і іншых месцаў. Наведаў асабіста школу, дзе я працую, дырэктар школы-інтэрната з Верхнядзвінска. Ён настаўнік тэхнічнай працы па спецыяльнасці. Значыць сярод нас ёсць тыя, хто падзяляе мае погляды і трывогі наконт лёсу нашага прадмета.

А з якой неахвотай развітваюцца з працоўным навучаннем школьнікі па заканчэнні сёмага класа, якія паступаюць у класы з іншым профілем навучання, дзе працоўнае навучанне ўжо не выкладаецца! Пры апытанні вучняў сёмых класаў, якія больш не будуць праходзіць працоўнае навучанне, толькі адна дзяўчынка была задаволена такой перспектывай. Фактычна выбар профілю навучання замест саміх дзяцей робяць іх бацькі, бабулі і дзядулі, і не без удзелу адміністрацыі школ і настаўнікаў профільных прадметаў. Гэта так, да ведама, у святле правоў падлеткаў.

Свой артыкул я адрасую ўсім, хто мае дачыненне да нашага прадмета (і настаўнікам, і кіраўнікам органаў адукацыі), і выкажу, спадзяюся, не толькі свае асабістыя думкі. А напісаць яго прымусілі дзве адметныя падзеі.

Першая - гэта скарачэнне колькасці гадзін на працоўнае навучанне ў агульнай сетцы гадзін і выключэнне прадмета "Чарчэнне".

З майго пункту гледжання, гэта адбылося толькі з-за адсутнасці грамадскай думкі наконт важнасці і неабходнасці выкладання гэтых прадметаў у школе ў аб'ёме, не меншым за ранейшы. І гэтая мая выснова пацвярджаецца разважаннямі, якія я вынес з другой падзеі - удзелу ў заключным этапе III Усерасійскай алімпіяды школьнікаў па тэхналогіі, якая праходзіла ў Туле.

Там мы прымалі ўдзел у якасці пераможцаў першай гарадской алімпіяды па тэхналогіі сярод вучняў школ Жлобіна (дарэчы, адзінай алімпіядзе па тэхналогіі, праведзенай у Беларусі, аб гэтым я пісаў у "Настаўніцкай газеце" ад 10 студзеня гэтага года).

Цэнтральнае і галоўнае месца на Усерасійскай алімпіядзе было адведзена абароне праектаў вучняў як самастойна выкананых, так і калектыўных. Адным з галоўных крытэрыяў ацэнкі з'яўлялася тое, што праекты павінны насіць грамадска карысны і практычна важны характар, быць эканамічна і экалагічна абгрунтаванымі. Як, напрыклад, праект маскоўскіх школьнікаў "Прыставанне па адкрыццю аварыйнага люка на падводных лодках тыпу "Курск" альбо "Камп'ютэрнае забеспячэнне навучальнага працэсу ў школах" і г.д. Мы ж пры падрыхтоўцы да алімпіяды мелі прыблізнае ўяўленне аб згаданых крытэрыях ацэнкі з пісьма, якое атрымалі з Міністэрства адукацыі Расіі, дзе ў агульных рысах гаварылася і пра ўмовы ўдзелу, а таму мы ўжо на месцы дапрацоўвалі сваю дакументацыю да нарматыўных патрабаванняў. Усё ж часу не хапала... Трэба адзначыць, што ў алімпіядзе прымалі ўдзел больш двухсот вучняў з розных рэгіёнаў Расіі. Мы былі адзінымі замежнымі ўдзельнікамі, што надало алімпіядзе асаблівы каларыт. Тым не менш мы не адчувалі сябе там "иностранцами". Таму што адносіны да нас былі такімі ж, як і да расійскіх школьнікаў - роўныя сярод роўных. І ўвогуле простыя расіяне не лічаць нас "иностранцами", і тое, што мы зараз жывём у розных краінах, - справа часовая.

Адразу адзначу, што ўсе чатыры праекты, прадстаўленыя вучнямі сярэдняй школы № 13 Жлобіна, узнагароджаны дыпломамі III ступені Міністэрства адукацыі Расійскай Федэрацыі. Праекты і вырабы адзначаны за выканаўчае майстэрства, за рашэнне тэхніка-тэхналагічных задач пры канструяванні і іх вытворчасці, а таксама за рашэнне эканамічных і экалагічных пытанняў.

Асабліва ўразіла журы якасць вырабаў, таму можна сцвярджаць, што нашчадкі славутага тульскага Ляўшы жывуць і ў Беларусі, у Жлобіне. Дарэчы, матэрыялы нашых праектаў рэкамендаваны да публікацыі ў Расійскім журнале "Школа и производство" ў якасці вучэбных.

Для ўдзелу ў алімпіядзе кожны рэгіён павінен быў унесці абавязковы арганізацыйны грашовы ўзнос. Шмат было тых, хто плаціў наяўнымі грашыма, і гэта былі грошы спонсараў, грошы матэрыяльнай дапамогі настаўнікам і бацькам вучняў ад прадпрыемстваў, дзе бацькі працуюць. Такім чынам Міністэрства адукацыі Расіі раздзяліла неабходны грашовы ўклад на правядзенне алімпіяды паміж сабой і ўдзельнікамі, што выглядае разумным, інакш алімпіяда толькі за грошы міністэрства не адбылася б. Дарэчы, фінансаваў нашу паездку дзяржаўны сакратар Саюза Беларусі і Расіі П.П.Барадзін, за што яму вялікі дзякуй.

> **Ці задумаўся хто, што скарачэнне колькасці гадзін на працоўнае навучанне "выганяе" амаль што апошняга настаўніка-мужчыну са школы? Гэтага ні ў якім разе рабіць нельга.**

Але - пра галоўнае. Уразіў змест пытанняў пры тэсціраванні вучняў. Разам з пытаннямі па тэхнічнай працы (метал і дрэваапрацоўка), якіх было ўсяго 12 з 40 і якія адпавядалі праграме навучання ў нас, тэставыя заданні ўключалі пытанні па эканоміцы, узаемаадносінах у сям'і, у грамадстве і працоўным калектыве, пытанні па гісторыі, электратэхніцы, электроніцы, хіміі, мастацтве, экалогіі, культуры дома, па тым, што вывучаецца расійскімі школьнікамі на ўроках тэхналогіі. Хто скажа, што гэтыя пытанні (тэмы) не спатрэбяцца маладым людзям у іх далейшым самастойным жыцці? Калі не па асноўнай прафесіі, дык абавязкова спатрэбяцца ў паўсядзённым жыцці і дзейнасці.

Вось некаторыя прыклады такіх пытанняў:

- Што ўяўляе сабой сямейны бюджэт?
- Роля і функцыі камп'ютэра ў дзейнасці прадпрыемства?
- Што неабходна для захавання ладу ў сям'і?
- Якія асноўныя задачы маркетынгу?
- Што з'яўляецца асноўнай працоўнай функцыяй для прафесій тыпу "чалавек - тэхніка"?
- Хто адносіцца да прафесій тыпу "чалавек - знакавая сістэма", "чалавек - чалавек"?
- Чым выкліканы парніковы эфект?
- З-за чаго адбываецца выпаданне кіслотных дажджоў?
- Якія электрастанцыі вырабляюць асноўную частку электраэнергіі?

І іншыя пытанні, якія не вывучаюцца на ўроках працоўнага навучання ў нас альбо вывучаюцца адносна.

Мабыць, расіяне і падаравалі нам у якасці прызоў чатыры камплекты падручнікаў "Тэхналогія" для 7-10 класаў, бо нашы вучні мелі цяжкасці пры адказах на пытанні, якія не ўваходзяць у навучальную праграму тэхнічнай працы беларускай школы.

Яны таксама прэзентавалі нам шмат вельмі цікавых і розных дакументаў. Вось некаторыя з іх:

- Абавязковы мінімум зместу адукацыйнай сферы "Тэхналогія" і іншых прадметаў.
- Пытанні да адміністрацыі пры атэстацыі школы аб выкладанні тэхналогій.
- Канцэпцыя профільнага навучання на старшай ступені агульнаадукацыйнай школы.
- Прыкладныя вучэбныя планы для асноўных профіляў навучання.
- Патрабаванні да ўзроўню падрыхтоўкі выпускнікоў школ па прадмеце "Тэхналогія".
- Праграма і каляндарна-тэматычнае планаванне па прадмеце "Тэхналогія".
- Прыклады калектыўных творчых праектаў школьнікаў.
- Федэральная мэтавая праграма "Нацыянальная тэхналагічная база на 2002-2006 гады", зацверджаная ўрадам.

З гэтага становіцца зразумела, што мы павінны рабіць з нашым прадметам "Тэхналогія", асабліва ў сувязі з перспектывай інтэграцыі з Расіяй. Спадзяюся, што здаровы сэнс возьме верх, і ў праграму нашага прадмета будуць уключаны пытанні, якія і адпавядаюць часу і патрабаванням грамадскасці, а тэхналогія будзе выкладацца не менш як дзве гадзіны ў тыдзень ва ўсіх паралелях класаў. Таму што веды па самаабслугоўванні і жыццядзейнасці ў побыце і грамадстве неабходны кожнаму, у тым ліку і тым, хто вучыцца на "4" і "5". А не толькі тым, хто атрымлівае "3" і "2".

Спадзяюся, што скарачэнне гадзін на працоўнае навучанне - з'ява часовая, вымушаная, з-за неабходнасці пераходу на пяцідзённы тыдзень...

Практычныя заданні алімпіяды, слясарная і сталярная апрацоўка матэрыялаў па выбары былі па сілах усім удзельнікам, не з'яўляючыся асабліва складанымі. Яны адпавядаюць нашай праграме навучання. Так, сярод шасці лепшых работ па слясарнай апрацоўцы (выкананні кручка з ліставога металу), адабраных журы, былі і дзве работы нашых удзельнікаў.

І яшчэ наконт адной высновы, вынесенай з расійскай алімпіяды. У адрозненне ад расійскіх школьнікаў, якія вельмі складна і свабодна, без паперкі ў руках, абаранялі свае праекты, паказваючы пры гэтым эрудыцыю і вялікі слоўнікавы запас, нашы хлопцы свабодна разважалі толькі пры тлумачэнні канструкцыйных і тэхналагічных асаблівасцей сваіх вырабаў. Гэта я да таго, што, па-першае, нашы школьнікі не мелі неабходнай практыкі публічных выступленняў, а па-другое - усе яны прадстаўляюць той слой вучняў, якія не прайшлі ў 10 клас па іншым профілі навучання з-за недастатковых ведаў па літаратуры і мове, матэматыцы, хіміі, замежнай мове. Яны добра разбіраюцца ў тэхнічных пытаннях, і рукі ў іх "разумныя", але гэтага недастаткова. Тут вельмі б дарэчы былі вучні з фізіка-матэматычнага класа, якая па патэнцыяле вышэй за вучняў са звычайных класаў, але ж у іх прадмет "Тэхнічная праца", на жаль, пачынаючы з восьмага года навучання, не выкладаўся. Асноўная большасць юнакоў з фізіка-матэматычнага класа паступае ў ВНУ па тэхніка-тэхналагічным профілі. І каму, як не ім, вывучаць тэхналогію (чарчэнне) ў школе. Са словамі ўдзячнасці за веды, атрыманыя па чарчэнні, да мяне (мабыць, і да іншых настаўнікаў) звяртаюцца студэнты тэхнічных ВНУ - мае былыя навучэнцы, якія не маюць праблем з гэтым прадметам, у адрозненне ад тых студэнтаў, якія ў школе чарчэнне не вывучалі альбо яно выкладалася дрэнна (што вельмі верагодна з-за другараднасці прадмета і яго выкладання рознымі настаўнікамі, у большасці тымі, каму не хапае гадзін да неабходнай педнагрузкі).

Выходзіць, выключаючы чарчэнне з вучэбнага плана, мы асуджаем выпускнікоў на студэнцкія пакуты.

Які дзякуй яны нам скажуць? Прадмет "Чарчэнне" неабходна выкладаць для тых, каму ён спатрэбіцца ў ВНУ.

Некалькі слоў аб перспектывах.

Ці задумаўся хто, што скарачэнне колькасці гадзін на працоўнае навучанне "выганяе" амаль што апошняга настаўніка-мужчыну са школы? Гэтага ні ў якім разе рабіць нельга. Настаўнік тэхнічнай працы для хлапчукоў вельмі патрэбен, і ўсім вядома, па якіх прычынах. Таму і пералічваць іх не варта.

Навучальны працэс трэба арганізоўваць на аснове творчых праектаў вучняў. Гэта дае вельмі станоўчы вынік, прымушае школьнікаў самастойна выконваць увесь працэс вытворчасці, пачынаючы ад каструявання, стварэння тэхнічнай дакументацыі і заканчваючы вырабам дэталяў праекта. Няхай яны будуць і не складанымі, і не тыпавымі. Слабейшым вучням - прасцейшыя, мацнейшым - больш складаныя альбо асабістыя і аўтарскія. Гэта праверана ў маёй практыцы - вынікі толькі станоўчыя. Але як гэта зрабіць за адну гадзіну? Бадай, што, толькі тэарэтычна. А практычная частка праекта застаецца на пазаўрочны час.

Тое, што намеснік Міністра адукацыі К.С.Фарыно пры наведанні нашай школы сёлета ў красавіку даручыў падрыхтаваць неабходныя дакументы па падрыхтоўцы і правядзенні першай рэспубліканскай алімпіяды па тэхналогіі, гаворыць аб тым, што наша Міністэрства адукацыі валодае праблемай прадмета "Тэхналогія" і мае намеры яе вырашыць. Начальнік упраўлення адукацыі Гомельскага аблвыканкама А.В.Лук'яновіч даручыў мне арганізаваць абласную алімпіяду па тэхналогіі ў будучым навучальным годзе ў Жлобіне, і ўсё гэта ўсяляе надзею і веру ў тое, што, нягледзячы, як я спадзяюся, на часовыя цяжкасці, прадмет "Тэхналогія" знойдзе сваё пачэснае месца сярод іншых прадметаў. Без правядзення конкурсаў, алімпіяд, ды і ўвогуле спаборніцтваў, не будзе прагрэсу ў выкладанні любой дысцыпліны, а прадмета "Тэхналогія" - асабліва, як прадмета абноўленага.

> **Тое, што шосты дзень вучні самастойна будуць праводзіць з карысцю для сябе і грамадскасці, выклікае, па меншай меры, недавер. Можа стацца так, што ён прынясе больш турбот як бацькам, так і школе.**

У 9-11 класах на працоўнае навучанне дзяржаўным кампанентам не прадугледжана ніводнай гадзіны. Паўстае пытанне: што рабіць юнакам і дзяўчатам, якія не паступяць у прафтэхустановы, тэхнікумы і профільныя класы школы па іншых прадметах?

А такіх, як паказвае практыка, больш паловы ад усіх вучняў старэйшых класаў. Тое, што яны шосты дзень самастойна будуць праводзіць з карысцю для сябе і грамадскасці, выклікае, па меншай меры, недавер. Можа стацца так, што ён прынясе больш турбот як бацькам, так і школе. Таму бачыцца найбольш прымальным для ўсіх, і настаўнікаў працоўнага навучання, і вучняў, і іх бацькоў, калі шосты дзень будзе аддадзены на прафесійнае навучанне юнакоў, якія не займаюцца па іншых профілях. У чытачоў можа паўстаць пытанне: дзе і каму гэта рабіць? Мае прапановы!

Тут ёсць два варыянты вырашэння гэтай праблемы.

Першы - гэта прафесійнае навучанне ў вучэбна-вытворчых камбінатах, дзе яны яшчэ захаваліся; а другі варыянт - гэта навучанне на базе школьных майстэрняў і класаў.

Дастаткова адкрыць у школе свае вучэбна-вытворчыя майстэрні, як гэта, напрыклад, зроблена ў нас: па спецыяльнасцях "Сакратар-машыністка і асновы сучаснага справаводства" і "Слесар механазборачных работ". А зараз працуем над вучэбнымі планамі па спецыяльнасці "Швачка" і "Токар на драўніне" з тым, каб забяспечыць усіх, хто пажадае і не заняты ў профільных класах па іншых прадметах, прафесійным навучаннем. Толькі ў такім разе мэтазгодным выглядае павышанае альбо паглыбленае (профільнае) навучанне ў 8-9 класах як падрыхтоўчая ступень да прафесійнага навучання ў 10-11 тэхналагічных класах. Дзеля справядлівасці адзначу, што для настаўнікаў гэта азначае сумную перспектыву застацца без неабходнай колькасці гадзін педагагічнай нагрузкі (адпаведнай зарплаты). Але ж не кожны настаўнік школы можа забяспечыць належны ўзровень прафесійнага навучання. Таму можна стварыць міжшкольныя вучэбна-вытворчыя майстэрні, дзе майстэрні школ з'яўляюцца структурнымі адзінкамі (цэхамі) гэтых міжшкольных майстэрняў і дзе ажыццяўляецца прафесійнае навучанне па розных прафесіях для вучняў розных школ па іх выбары. Канешне, пры умовах, што гэтыя майстэрні адпавядаюць патрабаванням да прафесійнага навучання і гэтае навучанне ажыццяўляе адпаведна падрыхтаваны настаўнік.

Выгада ад такой арганізацыі справы - відавочная. І дзеці заняты карысналй справай, і настаўнік мае магчымасць адпаведнага заробку, і школа будзе мець выгаду ад вытворчай дзейнасці, калі належным чынам арганізуе гэтую справу.

Перспектыва падрыхтоўкі настаўнікаў тэхналогіі ў Мазырскім інстытуце, асабліва з добрай практычнай падрыхтоўкай (добрых майстроў) адкладваецца на нявызначаны час. Сцвярджаю гэта таму, што плануемы ўступны экзамен па спецыялізацыі (тэхналогія) на факультэт тэхналогіі не зацверджаны. Гэта азначае, што вучні з выдатнай тэхналагічнай падрыхтоўкай, і ў першую чаргу практычнай падрыхтоўкай, не маюць пераваг пры паступленні ў інстытут па спецыяльнасці "Тэхнічная праца і тэхнічная творчасць" і павінны здаваць замест экзамену па спецыялізацыі экзамен па матэматыцы. Вядома ж, што тут перавагу будуць мець тыя, хто лепш здасць экзамен па матэматыцы. А сярод жадаючых паступіць вучыцца на факультэт тэхналогіі ёсць пераможцы і прызёры як гарадской, так і Усерасійскай алімпіяд па тэхналогіі.

Хутка здаваць выпускныя экзамены, і ў тым ліку па працоўным навучанні. Але ж на сённяшні дзень у зборніку Міністэрства адукацыі, дзе надрукаваны экзаменацыйныя білеты па ўсіх прадметах, білеты па тэхнічнай працы адсутнічаюць. Чаму? Можа, з гэтага мы канчаткова зразумеем, адкуль "растуць ногі" ў праблем нашага прадмета.

**Віталь ГУЗАЎ,
настаўнік тэхнічнай працы сярэдняй школы №13 Жлобіна,
метадыст аддзела адукацыі Жлобінскага райвыканкама,
член рэдкалегіі часопіса "Тэхналагічная адукацыя".**

"Жыціе Еўфрасінні Полацкай" у школе

"Жыціе Еўфрасінні Полацкай" - твор унікальны, сапраўдная жамчужына старажытнага беларускага пісьменства. У ім, як свет у кроплі вады, адлюстраваліся гісторыя і культура беларускіх зямель X-XII стагоддзяў. Але унікальнасць гэтага твора раскрываецца толькі пры вельмі ўважлівым, зацікаўленым і дастаткова кампетэнтным прачытанні. У адваротным выпадку вобраз прападобнай асветніцы паўстае трафарэтна-станоўчым, бляклым, невыразным, а сцвярджэнні наконт яе велізарнай ролі ў айчыннай гісторыі - галаслоўнымі. Як актуалізаваць, "ажывіць" для вучняў падзеі 900-гадовай даўнасці? Што зрабіць, каб вобраз святой стаў для іх не дзяжурным афіцыйным фетышам, а прыкладам для шчырага захаплення і пераймання?..

У школьнай (як, зрэшты, і ва універсітэцкай) педагогіцы пашыраны адзін даволі заганны для якасці выкладання літаратуры погляд: чамусьці лічыцца, што слоўная культура развіваецца ад простага да складанага. Інакш кажучы, існуе меркаванне - прычым зусім беспадстаўнае і бяздоказнае, - што старажытная культура, у тым ліку і культура кніжная, больш прымітыўная ў параўнанні з сучаснай, гэтакая "недалітаратура", а таму менавіта з яе (ды яшчэ з народных казак) і трэба пачынаць далучэнне юнацтва да айчыннай культуры мастацкага слова. Між тым, усё якраз наадварот: так званая "новая" літаратура значна прасцейшая для разумення школьніка, як і любога сучаснага чалавека наогул.

Старажытная ж літаратура допускае да сябе вельмі асцярожна. І ёсць вялікая спакуса сапраўды запісаць яе ў разрад казак і баек. Недаравальная памылка! Такая прымітывізацыя старажытнай кніжнасці, якая нясе ў сабе культурагенезісны код нацыі, прыводзіць да многіх сумных наступстваў. Самым негатыўным з іх з'яўляецца, бадай, тое, што праваслаўнае вучэнне, на якім фарміравалася і развівалася наша старажытная кніжнасць, рэдуцыруецца як мінімум да ідэалогіі або ўвогуле да прымітыўнай міфалогіі. Такім чынам закладваецца ўяўленне пра тое, што старажытныя былі дурнямі, а мы цяпер - разумныя. Але на такім уяўленні немагчыма адраджэнне праваслаўнай мастацкай культуры. Таму задача настаўніка-славесніка заключаецца ў тым, каб выправіць хібы школьнай праграмы і па магчымасці раскрыць для вучняў сапраўдную каштоўнасць старажытных помнікаў.

Для гэтага трэба перш за ўсё ўнікнуць у сутнасць старажытнага мастацтва, зразумець і патлумачыць вучням, чым творчасць у хрысціянскай культуры (якой пераважна была сярэдневяковая культура) адрозніваецца ад творчасці ў секулярнай (нецаркоўнай, неўцаркоўленай) культуры. Асноўныя прынцыпы хрысціянскага разумення творчасці сфармуляваны ў евангельскіх тэкстах і апостальскіх пасланнях: літургічнасць - выкананне грамадскага абавязку; служба, служэнне, у тым ліку і богаслужэнне, набажэнства, свяшчэннадзейства; богаадоранасць, або харызматычнасць; малітоўнасць; спавядальнасць; тэагнасічнасць; збаўленчасць; павучальнасць; саборнасць.

Таму і "Жыціе Еўфрасінні Полацкай" - не самачынная і выпадковая інтэрпрэтацыя жыццёвага шляху прападобнай, але адлюстраванне царкоўнага, саборнага меркавання пра яе і ацэнкі яе дзейнасці. Твор напісаны не таму, што нехта захацеў успомніць пра полацкую падзвіжніцу, а таму, што напісанне яе жыція ён разумеў як "необходимую обязанность" сваю.

Другое, на што павінен звярнуць увагу славеснік, знаёмячы вучняў са старажытнай кніжнасцю і без чаго "Жыціе Еўфрасінні Полацкай" у прынцыпе немагчыма адэкватна зразумець, - гэта асаблівасці сярэдневяковых жанраў слоўнай творчасці. Разуменне жанравай спецыфікі твора - ключ да раскрыцця яго сэнсу. Так, пачынаючы вывучэнне "Жыція Еўфрасінні Полацкай", трэба патлумачыць вучням, што хрысціянскае жыціе - не біяграфія святога. Гэта сведчанне царкоўнага шанавання падзвіжніка. Яно пішацца да акта кананізацыі і ўключаецца ў кола царкоўна-богаслужэбных чытанняў. Жыціе адрозніваецца ад біяграфічнага або мемуарнага апісання, як ікона адрозніваецца ад партрэта або эскіза.

Неабходна адзначыць, што прападобная Еўфрасіння - першая беларуская святая: шанаванне епіскапаў полацкіх Міны (яе старэйшага сучасніка) і Дзіянісія, а таксама епіскапа тураўскага Кірылы (малодшых яе сучаснікаў) усталявалася пазней. І гэта азначае, што "Повесть жития и успеяния святой и блаженной и преподобной Евфросинии, игуменьи монастыря Св.Спаса и Пресвятой матери Его во граде Полоцке" - самае старажытнае беларускае жыціе. Унікальнае яно тым, што напісана не толькі сведкай дзяянняў прападобнай, але і чалавекам, які належаў непасрэдна да яе асяроддзя. Аўтар не назваў сябе (або імя аўтара не захавалі пазнейшыя перапісчыкі). Але можна, зыходзячы з тэксту жыція, меркаваць, кім ён быў. Няхай гэта паспрабуюць зрабіць самі вучні. Напрыклад, у сачыненні-разважанні або агульнай дыскусіі.

Жыціе мог напісаць "слуга Михаил", двойчы згаданы ў тэксце, які выконваў самыя адказныя даручэнні ігуменні. Аўтарам магла быць і сакелейніца Еўфрасінні - Еўпраксія (Звяніслава Барысаўна), з якой, паводле тэксту жыція, яны жылі "яко едина душа в дву телесу", - і тады мы ведаем імя першай беларускай жанчыны-пісьменніцы. Нарэшце, аўтарам мог быць і свяціцель Дзіянісій, які ініцыіраваў праслаўленне Еўфрасінні.

Нельга выпусціць з-пад увагі, што Еўфрасіння Полацкая нарадзілася зусім не ў Полацку. Яе бацькам быў Святаслаў-Георгій - малодшы з сыноў Усяслава Полацкага, таму ўдзелам яго не мог быць Полацк, а быў, хутчэй за ўсё, Віцебск, так што першая беларуская святая - віцябчанка па паходжанню.

Важна патлумачыць вучням, што ў эпоху, калі жыла Прадслава-Еўфрасіння, манаскае служэнне было ледзь не адзінай магчымасцю для жанчыны стаць сацыяльна карыснай і значнай. Асабліва гэта тычылася княжацкіх і баярскіх дачок,

якія выхоўваліся ў "залатой клетцы" бацькоўскага церама, потым яна мянялася на "залатую клетку" мужавага церама. Іх абавязкі абмяжоўваліся нараджэннем нашчадкаў. Прадслава вельмі добра ведала пра гэта (аўтар жыція, думаецца, з яе ўласных слоў запісвае разважанні юнай князёўны): калі бацька выдасць яе замуж за "превосходящего всех княжением и богатством", то "печали сего мира невозможно будет избежать... Чего достигли прежде нас бывшие предки наши? И женились, и воевали, и княжили, но не вечновали; жизнь их мимо протекла и слава их погибла, как прах и хуже паутины... эта слава - прах и пепел, как дым, разлетается и, как туман, исчезает".

Неабходна звярнуць увагу вучняў на тую акалічнасць, што адукацыя жанчыны, нават у княжацкай сям'і, за вельмі рэдкім выключэннем (мы іх пералічылі) звычайна не выходзіла за рамкі элементарнай пісьменнасці і жаночага рукадзелля. Прадслава ж у няпоўных 12 гадоў, будучы "плодам малітвы" (гэта значыць народжаная па малітве бацькоў пасля доўгай бясплоднасці) здзіўляла сваімі ведамі і любоўю да кніжнага вучэння не толькі бацькоў і блізкіх, але і, як адзначаецца ў жыціі, "все грады". Тут варта ўдакладніць, што навучанне ў той час азначала веданне корпуса біблейскіх богаслужэбных тэкстаў, царкоўнай гісторыі і Падання, разуменне вучэння Царквы, а таксама валоданне мастацтвам каліграфіі для перапісвання гэтых тэкстаў (чым потым і зарабляла на пражыццё сабе і тым, хто жыве ў нястачы, юная падзвіжніца).

Усё сказанае тлумачыць, чаму Прадслава выбірае "быти под игумению", а не замужам; чаму, даведаўшыся пра жаданне бацькоў заключыць выгадны дынастычны шлюб, князёўна, карыстаючыся часовай адсутнасцю бацькі (той быў у ваенным паходзе), уцякае ў манастыр да цёткі-ігуменні, княгіні Раманавай (дзядзькавай удаве).

Звярніце ўвагу вучняў: збегла Прадслава зноў-такі не ў Полацк, дзе ў той час не было жаночых манастыроў. Прадслава з Віцебска накіравалася ў Ізяслаўль, у заснаваны яе пра-пра-прабабуляй Рагнедай-Гарыславай-Анастасіяй манастыр. Справа была лютай зімой, дарога была няблізкай (па тагачасных тэмпах - на 4-5 дзён), а спадарожніцай Прадславы была толькі яе мамка. Дзве адважныя жанчыны (адна з іх - дзяўчынка 12 гадоў), не пабаяўшыся мяцелі, ваўкоў, разбойнікаў і г.д., тайком, магчыма, ноччу, выправіліся ў трохсотвёрстны небяспечны шлях да запаветнай мэты. Але ў Ізяслаўлі Прадславе неабходна было яшчэ пераадолець супраціўленне ігуменні, якая, як гаворыцца ў жыціі, "смутилась, затрепетала всем телом и ужаснулась всем сердцем, и пала лицом на землю, и, поднявшись, взглянув на юность ее, вздохнула и, прослезившись, сказала ей... как могу это совершить?!". Ігумення гаварыла Прадславе і пра непазбежны гнеў бацькі-князя, і пра цяжкасці манаскага жыцця, і пра тое, як няпроста адмовіцца ад княжання і славы свету, - ніяк не хацела пастрыгчы пляменніцу.

Сумненні ігуменні, аднак, былі выкліканы не проста шкадаваннем да дзяўчынкі або страхам перад княжацкім гневам - яны мелі даволі сур'ёзныя падставы. Справа ў тым, што адразу пастрыгчы 12-гадовую дзяўчынку было процізаконным, прычым па некалькіх прычынах. Іх неабходна назваць: 1) па царкоўных правілах наогул не дазвалялася пастрыгаць дзяўчат, якія не дасягнулі 16-17 гадоў, а ў 140 правіле Карфагенскага сабору ўказваецца 25 гадоў, Прадславе ж было крыху больш за 12; 2) перад пострыгам абавязкова павінен быць трохгадовы іспыт, на што ў Прадславы часу не было; 3) на пострыг трэба было атрымаць згоду бацькоў, на якую ёй таксама разлічваць не даводзілася; 4) пастрыгаць дзяўчыну, калі будзе на тое згода бацькоў, павінен быў не іерэй (як, скажам, юнака), а епіскап (у дадзеным выпадку - Полацкі епіскап) - той быў далёка, а часу, нагадаю, у Прадславы было, як кажуць, у абрэз. Такім чынам, процізаконнасці, а не княжацкага гневу баялася ігумення, адмаўляючы Прадславе ў пострыгу.

Але нездарма дзяўчынка здзіўляла ўсіх сваёй адукаванасцю - яна ведала царкоўныя правілы не горш за цётку, а таму ведала і пра выключэнні з гэтых правілаў: 140 канон Карфагенскага сабору дапускаў неадкладны пострыг "по нужде, в опасности, угрожающей целомудрию девы, но по прошению родителей или попечителей". "Угроза целомудрию", гэта значыць шлюб, была відавочнай, аднак "прошения" бацькоў атрымаць было немагчыма, а ігумення, якая магла выступіць у ролі апякункі (магчыма, яна была хроснай Прадславы), не рашалася на гэты крок. І тут можна рызыкнуць выказаць меркаванне наконт таго, чаго не сказана ў жыціі і пра што, мажліва, ніхто, акрамя Прадславы-Еўфрасінні, так ніколі і не даведаўся (і гэта зноў-такі цікавая тэма для самастойнага разважання вучняў або для агульнай дыскусіі ў класе).

Адзіным выйсцем была "нужда", інакш кажучы, стан перадсмяротнай агоніі, калі пострыг адбываўся без выканання ўсіх пералічаных правілаў па аднаму толькі жаданню таго, хто памірае. І Прадслава, у якой не было выбару, відаць, вырашыла або памерці, або дасягнуць жаданага. У страшэнны мароз, ды яшчэ стомленай доўгай і цяжкай дарогай, магчыма, ужо крышку хворай, дзяўчынцы было нескладана прастудзіцца і сур'ёзна захварэць. Для гэтага дастаткова, напрыклад, выйсці ноччу басанож на мароз, паесці снегу і г.д. Так або інакш, але пострыг быў зроблены і іерэем; Прадслава атрымала імя Еўфрасінні і стала жыць у манастыры, "повинуясь игумении и сестрам всем и всех превосходя постом и молитвами, и ночными бдениями".

Але ціхае, спакойнае жыццё манаха правінцыйнага манастыра не магло задаволіць дзейсную натуру Еўфрасінні - яна просіць у епіскапа дазволу пасяліцца ў сталіцы, у галубніцы Сафійскага сабора. Магчыма, прыцягвала Еўфрасінню ў Полацк багатая сафійская бібліятэка (яна знікла ў 1579 годзе, калі сабор занялі "отцы иезуиты"). З жыція вядома, што падзвіжніца ўключылася ў работу сафійскага скрыпторыя. Еўфрасіння мела думкі і пра тое, каб заснаваць сталічны жаночы манастыр. Не дзіўна, што Гасподзь, адчуўшы гэтае яе адпаведнае жаданне, указаў праз явення ёй і ёй адначасова ў Полацку месца будучага манастыра. І ўжо ў наступную ноч падзвіжніца, узяўшы з сабой толькі чарніцу (магчыма, гэта тая ж мамка Прадславы, з якой яна калісьці ўцякала з бацькоўскага дома), пакідае Сафію і накіроўваецца ў Сяльцо, у царкву св.Спаса. З сабой Еўфрасіння бярэ толькі кнігі, неабходныя для богаслужэння, і тры хлябы.

Але чаму ўначы? Што за дзіўныя прыхамаць? Адказаць на гэтае пытанне дапамагае згадка пра тры хлябы: Еўфрасіння пакідае Сафію ў ноч перад Праабражэннем Гасподнім і нясе асвячаныя да гэтага свята хлябы. Учынак даволі сімвалічны, калі разглядаць яго ў кантэксце хрысціянскай царкоўнай культуры: Праабражэнне Гасподне - праабраз будучага пераўтварэння ўсяго свету, але і праабраз паступовага, крок у крок, духоўнага пераўтварэння чалавека. Для Еўфрасінні гэта ўначы і прадвесце новага этапа ў яе зямным быцці, новага этапа падзвіжніцтва. Нездарма храм, пабудаваны неўзабаве падзвіжніцай на гэтым месцы, асвячоны як Спаса-Праабражэнскі.

Пачаўшы ігуменстваваць, Еўфрасіння, напэўна, адразу ж стварае нешта накшталт школы для дзяўчат, куды запрашае з бацькоўскай згоды малодшую сястру Гарадыславу (Градыславу). Магчыма, дар бачыць прызначэнне чалавека, яна пастрыгае дзяўчыну, таксама як бы не па правілах, як і сама была пастрыжана, даўшы ёй імя Еўдакія. Не дзіўна, што бацька, даведаўшыся пра гэта, "возрыдася на преподобную... сердцем горя". Гнеў князя зразумелы, калі прыгадаць, што ў яго дачок было дзве: Прадслава - першае "дитя молитвы", Градыслава - другая дачка, спадкоемніца ўжо малодшая, так што адзіная і жаданая магчымасць Святаслава-Георгія ўмацаваць палітычнае становішча свайго княства была дынастычным шлюбам дачок. І вось абедзве яны насуперак яго намерам - інакіні.

Услед за Градыславай да Еўфрасінні прыходзіць Звяніслава Барысаўна, яе стрыечная сястра, дачка полацкага князя Барыса - заснавальніка горада Барысава, што ў Мінскай вобласці. Магчыма, кузіны сябравалі яшчэ ў дзявоцтве і пасля, калі прападобная жыла ў Сафіі. Цяпер Еўфрасіння пастрыгае Звяніславу з імем Еўпраксія, і тая становіцца яе сакелейніцай.

Сімвалічныя імёны трох падзвіжніц - першых насельніц новага жаночага манастыра: Прадслава - папярэдняя слава, Градыслава - "градущая", будучая слава, Звяніслава - "звенящая" слава. Гэта ў свеце і пра свецкую славу. Адмовіўшыся ад свецкай славы, яны ўзялі сабе імёны Еўфрасінні (радасць), Еўдакіі (благоволение) і Еўпраксіі (благоделание). Менавіта радасць, благоволение і благоделание сталі і іх жыццёвым дэвізам. Храм - Спаса-Праабражэнскі - узведзены ў Сяльцы з многімі цудамі, стаў своеасаблівым сімвалам-іконай таго жыцця. Гісторык архітэктуры Г.А.Лаўрэцкі адзначае незвычайнасць архітэктуры гэтага храма, якая нагадвае нявесту ў вясельным убранні - нявесту Хрыстову, як называюць інакінь.

Крыху пазней Еўфрасіння заснуе яшчэ і мужчынскі - Успення Багародзіцы - манастыр, стаўшы на чале абодвух і фактычна засяродзіўшы ў сваіх руках не толькі вышэйшую царкоўную, але ў пэўнай ступені і свецкую ўладу, - факт унікальны для той эпохі. Еўфрасіння мела ўласную пячатку. Жыціе паведамляе пра актыўную міратворчую дзейнасць Еўфрасінні, якая не цярпела міжкняжацкіх раздораў. У стыхірах са службы святой гаворыцца пра гэтую яе дзейнасць: "Яко себе жертву даявше Богови и княсь Руских Полоцкия земли, положися еси братии единомыслити, блаженная", "Князем сродникам, друг а друга дерзавоши подъяти меч, возбрани еси, яко оружие обоюдоостро словесем Божиим устрашающи". Гэта - сведчанне найвялікшага аўтарытэту падзвіжніцы ў княжацкім асяроддзі. Прападобная асабіста звярталася да Царагадскага патрыярха Лукі Хрысаверга з просьбай прыслаць спіс Эфескай іконы Божай Маці, і патрыярх выконвае яе просьбу. Без чыйго б там ні было дазволу і благаславення (гэта азначае, што не было на Русі, ва ўсякім разе - Русі Полацкай, больш аўтарытэтнай духоўнай асобы) Еўфрасіння выпраўляецца ў паломніцтва, а перад гэтым заказвае Лазару Богшу славуты крыж, у які ўкладвае святыя рэліквіі і блаславіяе іх. У дарозе ёй аказваюць вялікі гонар усе князі, праз чые дзяржавы яна праходзіць (а шлях яе ляжаў праз Кіеў у Царград і потым - Іерусалім). Сам візантыйскі імператар Мануіл І Комнін, сустрэўшыся з абозам Еўфрасінні ў дарозе, дае ёй праважатых і паскарае сустрэчу з патрыярхам. У Іерусаліме спецыяльна для Еўфрасінні па яе просьбе адчыняюць Залатыя вароты, што звычайна адбывалася на вялікія святы, але для полацкай падзвіжніцы было зроблена выключэнне.

Такім чынам, перад духоўным позіркам вучняў павінен паўстаць вобраз выдатнай жанчыны. Гісторыя беларускіх земляў ніколі не ведала нічога падобнага: ніколі больш ніводная жанчына не мела такой духоўнай улады і аўтарытэту; ніводная жанчына не зрабіла для беларускай зямлі гэтулькі, і мала хто з мужчын можа параўнацца ў гэтым з прападобнай; і, бадай, ніколі больш беларускія землі не былі такімі шырока вядомымі і паважанымі ў хрысціянскім (часткова нехрысціянскім) свеце.

Але са смерцю прападобнай яе місія не скончылася: прападобная Еўфрасіння і сёння - апякунка нашай зямлі і заступніца за беларускую зямлю перад Госпадам.

Любоў ЛЯЎШУН,
старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Я.Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь.

Перыёдыка

"Беларускаму гістарычнаму часопісу" - 10 гадоў

У кожнага часопіса - свой лёс. Няпростым ён быў і ў нас. Яшчэ ў 1950-60-я гг. узнікла ідэя стварэння навуковага, навукова-метадычнага часопіса па гістарычных навуках. Аднак рэалізаваць яе ў тыя гады не ўдалося.

Толькі пасля аб'яўлення незалежнасці Рэспублікі Беларусь ініцыятыва гісторыкаў ВНУ і Акадэміі навук была падтрымана кіруючымі органамі рэспублікі.

24 ліпеня 1992 г. наш часопіс быў зарэгістраваны ў Міністэрстве юстыцыі. Яго галоўныя мэты і задачы - садзейнічаць умацаванню незалежнасці Рэспублікі Беларусь, павышэнню яе аўтарытэту на міжнароднай арэне, росту нацыянальнай самасвядомасці беларусаў, выхаванню патрыётаў сваёй Бацькаўшчыны праз аб'ектыўнае вывучэнне і асвятленне гістарычных падзей і працэсаў і пашырэнне гістарычных ведаў.

Адна з важнейшых задач часопіса - метадычная дапамога выкладчыкам гістарычных дысцыплін навучальных устаноў усіх тыпаў, архіўным работнікам, музеязнаўцам і краязнаўцам. На яго старонках змяшчаюцца тэксты вучэбных праграм, абмяркоўваюцца падручнікі і дапаможнікі, вучэбна-метадычныя матэрыялы, прапагандуецца лепшы вопыт арганізацыі навуковай, педагагічнай і краязнаўчай работы.

Усё больш дасканалай станавілася сістэма падачы матэрыялаў. Цяпер на яго старонках пастаянна друкуюцца артыкулы па метадалогіі гісторыі, аграрнай, ваеннай, дыпламатычнай, канфесійнай, палітычнай, эканамічнай гісторыі, гісторыі адукацыі і культуры, па гісторыі дзяржавы і права, гісторыі палітычных партый і рухаў, гістарычнай інфарматыцы. Абмяркоўваюцца праблемы экалогіі, выратавання гістарычнай спадчыны Чарнобыльскай зоны, археалогіі, гістарыяграфіі, генеалогіі, архівазнаўства, музеязнаўства, краязнаўства. Пастаяннымі таксама з'яўляюцца рубрыкі "Народы Беларусі", "Людзі гістарычнай навукі", "Імёны вядомыя і невядомыя", "Запрашаем да дыскусіі". Змяшчаюцца рэцэнзіі на падручнікі і дапаможнікі, найбольш значныя манаграфічныя працы і зборнікі матэрыялаў па гісторыі Беларусі і ўсеагульнай гісторыі, якія друкуюцца ў нашай краіне і за яе межамі, у прыватнасці Расійскай Федэрацыі, Польшчы, Германіі.

Аднак галоўнае багацце кожнага выдання - гэта яго аўтарскі калектыў. На старонках часопіса змешчаны матэрыялы вядомых беларускіх навукоўцаў: акадэмікаў І.Ігнаценкі, М.Касцюка, дактароў навук П.Брыгадзіна, М.Бяспалай, Р.Васілевіча, А.Жука, Э.Іофэ, Г.Караенкі, У.Ладысева, Л.Лыча, У.Навіцкага, П.Петрыкава, А.Слукі, М.Сташкевіча, В.Фядосіка, І.Юхо, кандыдатаў навук В.Грыгор'евай, В.Кушнера, І.Святліцкага, В.Ханкевіча, В.Шайкова, А.Яноўскага і многіх іншых. Друкуюцца артыкулы дактарантаў, аспірантаў, студэнтаў, супрацоўнікаў архіваў і музеяў, краязнаўцаў.

Змешчаны матэрыялы арганізатараў навукі і адукацыі - міністраў адукацыі Рэспублікі Беларусь В.Стражава, П.Брыгадзіна, першага намесніка міністра А.Жука, рэктараў: БДУ - А.Казуліна, БДПУ імя М.Танка - Л.Ціханава, БДЭУ - Р.Карсекі, Полацкага дзяржаўнага універсітэта - Э.Бабенкі, кіраўнікоў адукацыі абласнога і раённага ўзроўняў.

Часопіс мае шырокія сувязі з даследчыкамі і гістарычнымі часопісамі іншых краін. Надрукаваны матэрыялы дактароў навук Л.Барodкіна, Л.Нежынскага, А.Сахарава, В.Старцава, А.Чубар'яна (Расійская Федэрацыя), М.Гнатоўскага, Я.Мілеўскага, Б.Рока (Польшча), Дж.Брайлейна, А.Рабіновіча (ЗША), даследчыкаў з Балгарыі, Германіі, Латвіі, Украіны, Сірыі, Францыі, усяго больш чым з 15 замежных краін. Супрацоўнікі часопіса прымаюць удзел у міжнародных і рэспубліканскіх навуковых канферэнцыях. Часта сустракаюцца з навукоўцамі, настаўнікамі, студэнтамі.

Пастаянным з'яўляецца раздзел "Методыка і вопыт", дзе друкуюцца аналітычныя артыкулы, распрацоўкі ўрокаў, матэрыялы для забеспячэння вучэбнага і вучэбна-выхаваўчага працэсу ў вышэйшых, сярэдніх спецыяльных навучальных установах, агульнаадукацыйных школах, гімназіях, ліцэях. На стронках часопіса змешчаны метадычныя артыкулы і распрацоўкі ўрокаў настаўнікаў В.Ракуця, Т.Волкавай, В.Гінчук, Л.Трыгорлавай, Я.Хаміцэвіча, Л.Курчанавай, Т.Жук, У.Хітрыка, У.Пучкова, А.Мяцельскай, М.Барычэўскай, метадыстаў К.Сякацкай, С.Панова і іншых. Каляровая вокладка і ўклейка, чорна-белыя ілюстрацыі робяць матэрыялы вобразнымі, практычнымі для работы на занятках па гісторыі. Аднак гэта тое, што мы ўжо маем.

На працягу ўсяго часу часопіс выходзіў па графіку. У 1993-2000 гг. - чатыры разы ў год, а з 2001 г. - шэсць нумароў у год.

На жаль, у апошні час эканамічнае становішча нашага часопіса пагоршылася. Упершыню мы вымушаны былі аб'яднаць №№ 2-3 у адзін, за што просім прабачэння ў нашых чытачоў і вельмі спадзяёмся на разуменне сітуацыі. У гэты цяжкі для наш час на дапамогу нам прыйшлі Міністэрства інфармацыі, Міністэрства адукацыі, а таксама выдавецтва "Адукацыя і выхаванне", за што мы ім шчыра ўдзячны. З мая 2002 г. наш рэдакцыйны калектыў перайшоў у гэтае выдавецтва, што дасць магчымасць забяспечыць рэгулярны выхад часопіса.

Што ж знойдуць нашы чытачы ў аб'яднаным нумары? Сярод матэрыялаў часопіса хацелася б адзначыць артыкул І.Святліцкага "Карыстанне паслугамі як тэндэнцыя сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь". Добра ілюстраваны матэрыялы А.Яскевіч "Духоўны генезіс асветніцтва на землях Беларусі", Ю.Бохана "Артылерыя ў Вялікім княстве Літоўскім у другой палове XIV - сярэдзіне XVI стагоддзяў". Безумоўна, нашых чытачоў зацікавіць і артыкул Р.Жаўняркевіча, С.Рассадзіна, М.Елінскай "Аднаўленне гістарычнай асновы афіцыйнага герба г.Мінска", Л.Калядзінскага "Знешні выгляд гарадоў Беларусі ў XII-XIII стагоддзі". У раздзеле "Методыка і вопыт" змешчаны артыкул С.Якубчык "Лепшы настаўнік 2001г." пра Шпетнага, які стаў пераможцам Рэспубліканскага конкурсу прафесійнага майстэрства педагогаў "Крыштальны журавель-2001 г.", а таксама артыкул самога В.Шпетнага "Вывучэнне Вялікабрытаніі ў курсе краіназнаўства" (8 клас). Дапамогу настаўнікам у іх працы акажуць таксама артыкулы А.Белакова "Урок гісторыі ў Гудзевіцкім музеі", В.Варкавец і А.Зінкоўскай "Вывучэнне першай сусветнай вайны з выкарыстаннем камп'ютэра" (8 клас) і іншыя.

Мы вельмі спадзяемся, што нашы чытачы падтрымаюць нас і ў другім паўгоддзі гэтага года. У № 4 яны змогуць пазнаёміцца з артыкуламі І.Мартыненкі "Праблемы прававой аховы гісторыка-культурный спадчыны", праблемным матэрыялам А.Космач "Пытанне пра Балканскую вайну", артыкуламі А.Свірыда "Палітыка Другой Рэчы Паспалітай у адносінах да уніі на тэрыторыі Заходняй Беларусі", В.Чаропкі "Адысея Грандэ Эдукадора" (пра нашага славутага земляка, героя Чылі І.Дамейку).

Да пачатку навучальнага года настаўнікам будуць карысны метадычныя матэрыялы А.Несцярэнкі "Узнікненне ісламу і аб'яднанне арабаў" (6 клас), А.Блінца "Заданні па гісторыі Беларусі" (8 клас), В.Ракуця "Рабочы сшытак па гісторыі" (9 клас), Л.Дзікцярова "Першабытнае грамадства. Цывілізацыі старажытнага свету" (10 клас), А.Фаміновай "Засяленне славянамі тэрыторыі Беларусі. Паходжанне беларусаў" (10 клас), У.Пучкова "З гісторыі зброі і войска". У матэрыяле да ўрокаў А.Грыцкевіча "Выбары на Беларусі" расказваецца пра выбары кіраўнікоў дзяржавы са старажытных часоў і да нашых дзён.

У наступных нумарах нашага часопіса мы плануем надрукаваць такія цікавыя і карысныя для выкладчыкаў і настаўнікаў матэрыялы: А.Замойскага "Сацыяльна-эканамічнае становішча малых этнічных груп у БССР у 1920-я гг.", Л.Дучыц "З гісторыі цыган на Беларусі", Н.Царук "Тэатр і тэатральная дзейнасць на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд", В.Шарэнды "Другі беларускі дзяржаўны тэатр у 1926-1944 гг", Л.Валаўнёвай "Фарміраванне і дзейнасць нацыянальна-культурных арганізацый беларускай дыяспары ў Латвіі (1990-я г.)". Пад рубрыкай "Усеагульная гісторыя" будуць змешчаны матэрыялы Г.Гусаковай "Нацыянальна-вызваленчая барацьба ў Ірландыі ў XVIII - пачатку XX ст.". Арыгінальным з'яўляецца і артыкул С.Лугвіна "Кітайская бюракратыя: станаўленне мадэлі "дасканалае кіраванне".

У рэдакцыі ёсць надзвычай важныя і неабходныя для настаўнікаў матэрыялы па методыцы. Перш за ўсё хочацца адзначыць вялікую практычную значнасць матэрыялаў нашага пастаяннага аўтара В.Ракуця. Ён прапануе такія метадычныя распрацоўкі: "Вучэбны дыяфільм як эфектыўны сродак навучання гісторыі", "Адукацыйныя тэхналогіі на ўроках гісторыі", "Групавая работа вучняў на ўроках". Рэдакцыя згодна з Н.Турко, што яе распрацоўка "Урок-аўкцыён па тэме "Славутыя землякі" дасць магчымасць выкарыстаць цікавыя краязнаўчыя матэрыялы на ўроках гісторыі для 6-га класа. Для работы з вучнямі 8-га класа могуць быць выкарыстаны артыкулы Р.Мішынай "Беларусь у перыяд дэмакратычных рэвалюцый" і Н.Рэберт "Адмена прыгоннага права ў Беларусі". Цікавымі таксама з'яўляюцца распрацоўкі Л.Вансовіч "Францыя ў X-XV ст." (10 клас), Т.Калтунчык "Першая сусветная вайна" (11 клас), падагульняючы ўрок на тэму "Ролевая гульня па выніках трох рускіх рэвалюцый" прапануе Я.Пушкіна. Матэрыялы П.Барбоцькі і П.Кананенкі "Практычнае прымяненне тэстаў у сістэме падрыхтоўкі студэнтаў" могуць быць выкарыстаны таксама для падрыхтоўкі абітурыентаў.

На жаль, на старонках газеты немагчыма назваць усё, што мы збіраемся надрукаваць на старонках часопіса. Хацелася б асабліва падкрэсліць, што ўсе матэрыялы маюць не толькі навуковую, але і практычную значнасць і могуць быць выкарыстаны настаўнікамі.

Часопіс і надалей будзе ўдзяляць увагу пытанням узнікнення і развіцця беларускай дзяржаўнасці ад старажытных часоў да нашых дзён, паказваць эвалюцыю і перспектывы яе развіцця. Тут вельмі важна звярнуць увагу на неабходнасць прававога выхавання моладзі. Мы чакаем ад нашых аўтараў новых распрацовак па гэтай праблеме.

На наш погляд, трэба больш увагі надаваць пытанням гісторыі і сучаснага стану маладзёжнага, студэнцкага і вучнёўскага руху, а таксама пытанням міжканфесійных адносін. Па магчымасці будзем гэта рабіць. Як і раней, мы будзем працягваць абмеркаванне пытанняў, звязаных з рэформай адукацыі, а таксама вучэбных праграм, планаў, адукацыйных стандартаў, сістэмы 10-бальнай ацэнкі.

Мы добра разумеем, што часопіс зможа выконваць свае задачы толькі тады, калі на яго старонках будуць абмяркоўвацца самыя розныя навуковыя і навукова-метадычныя праблемы гістарычнай навукі і гістарычнай адукацыі. Запрашаем да супрацоўніцтва ўсіх, хто аб'ектыўна вывучае, любіць і шануе гісторыю нашай Бацькаўшчыны, з павагай ставіцца да гісторыі іншых народаў.

Шчыры дзякуй Вам, нашы шаноўныя чытачы, за тую падтрымку, якую Вы аказваеце нам. Мы спадзяемся на наша далейшае творчае супрацоўніцтва. Менавіта ад Вас залежыць будучыня часопіса.

Васіль КУШНЕР,
галоўны рэдактар "Беларускага гістарычнага часопіса".

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны прыёмнай рэдакцыі: 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-90-63, 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-53-22; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання — 36-43-71; інфармацыі — 36-43-71; навукі і ВНУ — 36-44-25; кіравання адукацыяй, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.
ФАКС: 36-53-22, bng@e-mail.ru

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.
Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Мікола ГІЛЕВІЧ.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку», 220013, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12. Заказ № 4306.
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 04.06.2002 г. у 18.10
Тыраж 30.000 экземпляраў.